

SAK:	Tittel
037/24	Regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Sametingets rolle i styrking av samiske språk, opplæring, kulturinstitusjoner og samiske møteplasser

Saksfremlegg

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport jf. Dokument 19 (2022-2023) har påvist et omfattende språk- og kulturtap som i stor grad sammenfaller med fornorskningspolitikken. Sametingets plenum behandlet rapporten for første gang i mars 2024. Da behandlet plenum til sammen ni saker, og i disse sakene ble rapporten vurdert overordnet og tematisk etter pilarene for innsatsområder for tiltak identifisert av Sannhets- og forsoningskommisjonen, og etter egne innsatsområder definert av sametingsrådet. Vedtakene fra disse sakene er sendt over til Stortinget og deres kommende behandling av rapporten. Gjennomgående i sakene som var del av Sametingets første behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport ble det pekt på Stortingets ansvar for å sikre systematisk oppfølging av rapporten, og fylkeskommuner, kommuner og majoritetssamfunnets ansvar for å bidra. Sametingets plenum understreket gjentatte ganger at Sametingets politiske og administrative kapasitet må styrkes slik at Sametinget kan iverksette tiltak for reparasjon. Plenum gjorde også vedtak som må følges opp videre av Sametinget selv.

Denne saken, sak 037/24, konkretiserer hvor Sametinget mener at Sametingets egen innsats skal settes inn. Saken avgrenses mot de individuelle rettigheter samer har, bortsett fra retten til opplæring i og på samisk, og vil heller ikke gå detaljert inn i øvrige tilbud som gis gjennom norske eller nasjonale institusjoner og ordninger. Innholdet i grunnopplæringen blir heller ikke tatt opp i denne saken, men er likevel viktig å ha med seg. For at samisk kultur inkludert samiske språk skal kunne styrkes etter fornorskningspolitikken krever det innsats fra mange, ikke minst gjennom at lovpålagte rettigheter til opplæring i og på samisk følges opp av norske myndigheter og skoleeiere. Sametinget ønsker å redegjøre nærmere for Sametingets rolle i oppgjøret med fornorskningspolitikken, fornorskning og urett, og hva Sametinget selv kan gjøre for å styrke samiske språk og samisk kultur, samt potensialet i å samarbeide med den norske stat, offentlige organ og sivilsamfunnet.

Saken er en oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport knyttet til samers rett til å ta del i et samisk felleskap. Sametingets plenum slo fast i sak 005/24 *Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport – Sametingets overordnede vurderinger* at det er behov for grundigere kartlegging av lokale behov, og at Sametinget derfor vil gjøre en gjennomgang av fornorskningsskader og reparasjonsbehov i samiske lokalsamfunn. Begrunnelsen for dette vedtaket var en anerkjennelse av at geografi spilte en rolle i utformingen og gjennomføringen av fornorskningspolitikken og i fornorskende prosesser. Denne saken følger opp dette plenumsvedtaket og ser på hvordan en, gjennom samisk samfunnsbygging, kan motvirke de negative konsekvensene etter fornorskningspolitikken.

En sentral del av reparasjonen etter fornorskningspolitikken er at alle som ønsker det skal ha mulighet til å ta tilbake sine samiske språk, få samisk kulturkompetanse og kunne ta del i det samiske samfunnslivet. Også videreutvikling og styrking av

samisk språk og kultur er sentralt. Her har Sametinget en viktig rolle med hensyn til rammevilkårene for samisk institusjonsbygging, de samiske møteplassene, støtteordningene og kurs- og opplæringstilbud til en samisk befolkning. Som begrunnelse for et behov for å styrke Sametinget sa plenum i sak 005/24 at «svært mye av det som kommer frem i rapporten, både i form av temaer og forslag til tiltak, er spørsmål som Sametinget tidligere har behandlet. Sametingets brede virksomhet innenfor mange fagområder er å tolke som reparerende virksomhet, eksempelvis Sametingets innsats innenfor språk, kultur og næringer. Sametinget er videre hovedfinansør av de fleste tiltak i det samiske samfunnet som bidrar til å reparere skadeverket etter fornorskningen.»

I denne saken, sak 037/24, er det tilbudene som finnes for å styrke språk og kultur i de ulike valgdistriktene og Sametingets eget bidrag til å reparere skadeverket etter fornorskningen i de samiske lokalsamfunnene som vurderes nærmere. Reparasjon og videreutvikling av samisk språk og kultur er også viktig for å lege sårene som fornorskningen har skapt internt i det samiske samfunnet. Sametingets plenum har i sak 06/23 slått fast at arbeidet for intern forsoning må prioriteres i oppfølgingen av sannhets- og forsoningskomisjonens rapport, og en viktig del av dette arbeidet er å bekjempe utenforskap og fremme inkludering i det samiske samfunnet.

Fordi det ikke finnes individuell statistikk over samer i Norge, vanskeliggjøres en presis samisk samfunnsplanlegging fra Sametingets side. I denne saken sammenstilles den kunnskapen Sametinget har tilgang til, hvilke tilbud som allerede finnes og hvordan en kan komme frem til hvilke behov Sametinget og den samiske befolkningen har fremover.

Tidligere vedtak i Sametingets plenum

Sametingets plenum slo fast i sak 005/24 *Sannhets- og forsoningskomisjonens rapport – Sametingets overordnede vurderinger* at det er behov for grundigere kartlegging av lokale behov, og at Sametinget vil gjøre en gjennomgang av fornorskningsskader og reparasjonsbehov i samiske lokalsamfunn. I saken legges det vekt på geografiske forskjeller i fornorskningens konsekvenser, og på hvilke reparerende tiltak som er aktuelle i de ulike geografiske områdene. I spørsmålet om reparasjon for enkeltpersoner, vedtok Sametingets plenum at alle samer som en del av det reparerende arbeidet må få mulighet til å tilnærme seg det samiske på egne premisser. Ifølge Sametingets plenum betyr dette at det må finnes tilbud som gjør at man kan lære seg en del av det som er tapt. Å få være en del av et samisk fellesskap uavhengig av hvilket utgangspunkt man har som følge av fornorskningen, er et sentralt mål for Sametinget.

Reparasjon av språktap ble videre utdypet av Sametingets plenum i sak 008/24 *Sannhet og forsoning - Pilar 2: Språk og opplæring*. I denne saken peker Sametingets plenum på en rekke tiltak som del av en nasjonal satsing på samiske språk. Her bes blant annet universitetene og høyskolene om å øke og styrke samarbeidet mellom hverandre og samiske språksentre. Sametinget tiltrådte Sannhets- og forsoningskomisjonens forslag om å etablere nye språkkurs og styrke eksisterende språkkurs, og slo fast at det må opprettes kompensasjonsordninger som innebærer lønn, permisjon og stipendordninger. Sametinget støttet kommisjonens forslag om at det utarbeides et program for å styrke pite-, ume- og skoltesamisk, og stilte forventning til at sentrale myndigheter følger opp med midler slik at det er mulig å bygge opp fagmiljøer og institusjoner også for pite-, ume- og skoltesamisk. I denne saken gjorde Sametinget vedtak om videreutvikling og styrking av de samiske språksentrene. Dette er særskilt fulgt opp og utdypet i sak 021/24 *Sammen fremover - Sametingets strategi for samiske språksentre*, som tok sikte på å tydeliggjøre sammenhengene mellom språksentrenes samfunnsoppdrag og Sametingets språkpolitikk.

I 2016 kom Sametingsmeldingen om samiske kulturinstitusjoner. Hovedformålet med meldingen var å legge føringer og skape forutsigbarhet for samiske kulturinstitusjoner, slik at de kan ivareta sin rolle som viktige samfunnsaktører i bevaring og utvikling av samisk kunst og kultur. Meldingen presenterer og drøfter beskriver Sametingets rolle, samt statlige, regionale og lokale myndigheters rolle. Det presenteres fem innsatsområder for å styrke, robustgjøre og vitalisere kulturinstitusjonene: 1) sikre samiske kulturinstitusjoner med gode rammevilkår, 2) sikre egnet eierskap til kulturinstitusjoner, 3) sikre faglig sterke samiske kulturinstitusjoner, 4) sikre utvikling og nyskaping i samiske kulturinstitusjoner og 5) sikre samiske kulturinstitusjoner med tilfredsstillende lokaler og bygg.

Sametingets plenum fremhevet i sak 008/24 at skolen og språkrevitalisering skal være et viktig middel for forsoning fremover. Som del av reparasjonsarbeidet etter fornorskningen er det avgjørende at det iverksettes tiltak for å bevare samisk språk i allerede eksisterende samiskspråklige områder og miljøer, og tiltak for de med samisk som førstespråk. Dette innebærer tiltak for å utvikle samisk fagspråk og tilpasse språket til moderne tider, samt fokus på "gielladiikšun" (språkpleie), blant annet gjennom å bevare termer og uttrykk som er i ferd med å forsvinne fra dagligtalen. Samiske barn og unge har ikke de rammevilkårene og rettighetene til samisk språk og kultur som de skulle hatt, og blir heller ikke ivaretatt i barnehage og skole på egne premisser. Den største innsatsen for å utvikle det samiske samfunnet må derfor rettes mot barn og unge. Videre

sluttet Sametingets plenum seg til Sannhets- og forsoningskommisjonens forslag om å styrke eller etablere skoler innen forvaltningsområdet for samiske språk der mesteparten av undervisningen kan gå på ett av de samiske språkene, samt kommisjonens forslag om å etablere samiske klasser i de store byene. Sametinget mente videre at det vil også være formålstjenlig å vurdere etablering av nettverk for disse skolene, og at det bør opprettes språkressurssentre som kan bistå kommuner og enkeltindivider i oppfyllelsen av samiskspråklige tjenestetilbud. Sametinget mener samtidig at samiske skoler og den samiske befolkningen må møtes med tiltak som omhandler skolen som helhet og ikke utelukkende språkopplæring.

I sak 009/24 *Sannhet og forsoning - Pilar 3: Kultur og kulturminner* understreket Sametingets plenum at alle samer som ønsker det må få mulighet til å ta tilbake sin tapte kultur der de bor. Plenum pekte blant annet på behovet for å tilrettelegge for videreføring av joiketradisjonen gjennom økt kunnskap og tilgjengeliggjøring, anerkjennelse og revitalisering av ulike joikedialekter. Det ble også pekt på behovet for økte midler til tiltak innen duodji: kurs og veiledning til samer som ønsker å ta tilbake duodji; et eget samisk fartøyvernssenter for å ivareta en sterkt truet samisk båtbyggertradisjon; mer forskning og dokumentasjon av duodji; stipender til tradisjonsbærere innen duodji for å videreføre tradisjonene og kunnskapene til yngre utøvere; og støtte til flere felles duodjiverksteder. Videre sluttet plenum seg til kommisjonens oppfordring om å styrke de økonomiske rammene for Ä'vv Saa'mi Mu'zei / Ä'vv skoltesamisk museum.

Sametingets plenum støttet opp om kommisjonens forslag om en omfattende og langsiktig nasjonal satsning på samisk kultur som en del av forsoningsarbeidet. Ifølge vedtaket må det bygges opp en grunnleggende infrastruktur, kulturell grunnmur og helhetlige finansieringsordninger for det samiske kulturfeltet. Det ble stilt forventninger til Stortinget om økte økonomiske rammer for å kunne styrke og utvikle samiske kulturinstitusjoner, til egne støtteordninger, og for å kunne tilrettelegge for at samiske kunstnere og kulturarbeidere får tilfredsstillende rammevilkår og utviklingsmuligheter. Behovet for å registrere og dokumentere samiske kulturminner, bygninger og historie ble også understreket.

I sak er 009/24 erkjente plenum videre at det eksisterer et institusjonsgap der mange samiske geografiske områder og fagfelt mangler institusjoner, og slo fast at dette må følges opp i videre behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Dette ble også gjentatt i vedtaket i sak 005/24 hvor Sametingets plenum fastholdt at opprettelsen av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett må akkompagneres av en reell styrking av de eksisterende institusjonene i Sápmi og tiltak for institusjonsbygging i de områdene der det ikke finnes eksisterende samiske institusjoner. I denne sammenhengen pekte plenum på et behov over hele Sápmi for steder for å minnes og reflektere over fornorskningen, og bearbeide følelser som sorg og tap.

I sak 007/24 slo Sametingets plenum fast behovet for å styrke samiske museers økonomi og samiske institusjoners og kunnskapsmiljøers kunnskapsutvikling og formidling. Her ble det også pekt på et behov for å styrke forskning og dokumentasjon i det samiske samfunnet om samers egen kultur, historie, tradisjonell kunnskap og immaterielle kulturarv.

I sak 002/23 ble det redegjort for samisk statistikk, hvor det vises til at statistikkgrunnlaget om den samiske befolkningen er begrenset. Det er et behov for mer og bedre statistikk som favner blant annet språk, barnevern, barnehage og skole, sosioøkonomi, levekår og folkehelse, reindrift, næring, kultur og mer. Begrensninger i innsyn i eksisterende statistikk utfordrer Sametingets politikkutvikling.

Det er i tillegg flere tidligere sametingsmeldinger, redegjørelser, strategier, og ulike grunnlagsdokumenter til disse, med situasjonsbeskrivelser og analyser, som vil utgjøre relevant kunnskapsgrunnlag over blant annet hvilke tilbud som finnes og hvilke som mangler, og over hvilke behov det samiske samfunn har. I arbeidet med denne saken ikke har vært rom for å gjennomgå og inkludere også dette.

Virkningene av fornorskingspolitikk og urett

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport viser at fornorskingspolitikken har virket, og er et resultat av en bevisst og målrettet politikk. Kommisjonen beskriver oppbyggingen av den norske nasjonen som tuftet på ett felles språk og én felles kulturarv. I dette bildet ble ikke samer en del av det norske fellesskapet. Skolen var et sentralt redskap for å fremme fornorskingspolitikken. Skolen og mange av lærerne bidro til stigmatisering, marginalisering og usynliggjøring av samisk språk og kultur. Med intensivering av fornorskingspolitikken ble flere samfunnsområder en del av fornorskningen. Dette kom etter hvert til uttrykk både innen skole, kirkeliv, samferdsel, næringsliv og media.

Språkskiftet fra utbredt flerspråklighet til enspråklighet sammenfalt tidsmessig med iverksatte fornorskningstiltak i de geografiske områdene. I Lofoten og Vesterålen skjedde språkskiftet tidlig på 1800-tallet. Sørøver langs kysten til og med

Trøndelag forsvant samiske språk allerede før dette. Bruken av samisk ble satt under press i Nord-Troms på slutten av 1800-tallet. Resultatet var at antallet som snakket samisk, ble sterkt redusert utover 1900-tallet. I kyststrøkene i Finnmark startet språkskiftene tidlig på 1900-tallet, men til forskjellige tider i fjordstrøkene utover på 1900-tallet. I Karasjok, Kautokeino, Nesseby og deler av Tana og Porsanger startet språkskiftet enda senere enn i andre samiske områder. Samisk sto fortsatt sterkt i disse områdene da fornorskningspolitikken ble avsluttet. Tiltak for å snu språkskiftet og revitaliseringstiltak kom også tidligst i gang der. Det er derfor fortsatt et relativt høyt antall barn med samisk som morsmål og et stabilt språkmiljø rundt seg i disse område. Likevel er det i dag kun nordsamisk som har en positiv utvikling, og da bare i Indre Finnmark, Alta og Tromsø.

Mange samer har gradvis eller fullstendig sluttet å snakke samisk og gått over til å bruke norsk som følge av fornorskningspolitikken og mangelen på politikk med positive tiltak for å vedlikeholde flerspråklighet. Språkopplæring i skolen har blant annet vist lite resultater og lav måloppnåelse i reell språkkompetanse, til tross for økning i elevtallet. Språkskiftet har overordnet sett blant annet ført til at nordsamisk har blitt et truet språk. Lulesamisk og sørsamisk er alvorlig truede språk. Ume-, pite- og skoltesamiske språk har få språkbrukere igjen i Norge, og kan være tapt om kort tid dersom situasjonen ikke snus. Sannhets- og forsoningskommisjonen peker på at på tross av prosessene som foregår for revitalisering, mangler de samiske språkene gode nok rammer og tilstrekkelige ressurser. Sannhets- og forsoningskommisjonen er tydelig på at revitaliseringstiltakene de siste tiårene ikke har rettet opp de skadene fornorskningen påførte språkene, og at parallelt med språktapet ble også samisk kultur nedvurdert og usynliggjort.

Innføringen av overgangsdistrikt, der det var et mål om å få til et språkskifte til norsk, og instruks for lærerne i disse områdene, ga fornorskningspolitikken et geografisk nedslagsfelt fra Tysfjord i Nordland og nordover til kysten av Vest-Finnmark. Overgangsdistriktene endret geografisk nedslagsfelt over tid. Samtidig fikk fornorskningspolitikken store konsekvenser for samene også i de områdene som ikke ble definert som overgangsdistrikt fordi samfunnsutviklingen ikke var tilpasset hverken samiske språk eller samisk kultur. Sannhets- og forsoningskommisjonen beskriver denne konsekvensen av fornorskningen som velferdsstatens svikt og, videre etter at fornorskningspolitikken formelt sett ble avskaffet, som implementeringsgapet.

I Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport trekkes Lavangen kommune frem som et eksempel på hvordan fornorskningen rammet enkeltmennesker gjennom nedvurdering og diskriminering, og fornorskningen i Tysfjord viser hvordan velferdsstaten over tid sviktet samene. Heller enn å forstå dette som spesielle, ekstraordinære tilfeller, så må historiene fra Lavangen og Tysfjord forstås som godt dokumenterte eksempler på hvordan fornorskningspolitikken kunne utartes lokalt.

Sannhets- og forsoningskommisjonen bestilte åtte eksterne utredninger, men utenom dette ble det ikke gjort ny forskning under kommisjonsarbeidet. Kommisjonen skriver selv at nordsamiske forhold og fornorskningspolitikken i områdene nord for Lyngen i Nord-Troms er mest tematisert og utforsket. De fremhever også at fornorskningspolitikken konsekvenser ikke er systematisk undersøkt. Dette fører til at noen temaer og geografiske områder kommer tydeligere frem i rapporten enn andre. Kunnskapen om den lokale fornorskningshistorien er derfor mangelfull mange steder.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport minner oss på at før fornorskningspolitikken ble iverksatt var flerspråklighet utbredt. Kommisjonens granskning viser at det har skjedd et omfattende språkskifte fra kvensk, finsk og samiske språk til bare norsk, og at det har startet til ulike tider i de samiske områdene. Situasjonen for de fleste samiske språk er i dag svært kritisk. Samtidig har samisk kultur generelt blitt mindre synlig i Norge, og forsvunnet helt i mange familier og fra enkelte områder av Sápmi. Mange samer har også bosatt seg utenfor de tradisjonelle bosettingsområdene.

I historiene som ble delt med Sannhets- og forsoningskommisjonen fortelles det ofte om språk i kontekst av både språkskifte og som konsekvens av fornorsking. Mange uttrykker en følelse av tap fordi de ikke fikk lære samiske språk av sine foreldre og besteforeldre. Dette språktapet er det mange som knytter til en mindreverdighetsfølelse, usikkerhet omkring etnisk tilhørighet og egen identitet. I en slik situasjon leter personer etter måter å få uttrykke sin identitet og få erkjennelse for sin etniske bakgrunn. Mange reflekterer rundt temaer som identitet og prosessen med å finne sin plass som same både i det norske og samiske samfunnet. Ulike temaer knyttet til samisk kultur, særlig etniske markører som kofter, blir omtalt. Navnebruk og manglende kunnskap om samisk kultur ble også ofte tatt opp som tema i de personlige historiene. Gjennom Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og særlig gjennom de personlige historiene kommisjonen samlet inn, får vi videre innblikk i at det samiske samfunnet ikke har forholdt seg passivt til fornorskningspolitikken. Det vises stor vilje til å ta tilbake det som var i ferd med å gå tapt.

Sametingets rolle

Sametingets rolle, myndighet og budsjett har utviklet seg siden oppstarten i 1989, og flere faktorer påvirker utviklingen. Sannhets- og forsoningskommisjonen påviser både at innretningen på forskningspolitikken var ulik for ulike områder av Sápmi, og beskriver også starten på organiseringen av det samiske samfunnet og fremveksten av Sametinget. Det er en kjensgjerning at noen av ordningene som Sametinget forvalter i dag er innrettet av staten før Sametinget ble etablert, og at noen av de samiske institusjonene er blitt opprettet av staten og deretter overdratt til Sametinget.

Sannhets- og forsoningskommisjonen legger vekt på at med etableringen av Sametinget fikk samene et folkevalgt, representativt organ, og mente at både Sametinget og samiske organisasjoner har vesentlig høyere ambisjoner for språk- og kulturrevitalisering enn norske myndigheter. Samtidig utvikles og gjennomføres samepolitikken innenfor rammene av Sametingets ressursituasjon, øvrige myndigheters valg og prioriteringer av samiske saker, og med hensyn til hvilke samiske rettigheter som er anerkjent i regelverket.

Folkeretten har i noen grad gjort det mulig for Sametinget å bryte ut av de statlige rammene for politikk og sette egne nasjonale, regionale og lokale politiske målsettinger ved å knytte disse til internasjonale konvensjoner som norske myndigheter gjennom ratifikasjon har forpliktet seg til å etterleve, blant annet inkorporert gjennom Grunnloven § 108 og sameloven. Sannhets- og forsoningskommisjonen fremhever Sametinget som helt vesentlig, både for å drøfte problemstillinger internt, styrke språk- og kultur gjennom forvaltning av samiske kulturinstitusjoner, kulturminneforvaltningen, økonomiske støtteordninger og tilskuddsforvaltning, samt eksternt gjennom arbeidet med å få gjennomslag for sine synspunkter overfor staten, blant annet innenfor opplæringsfeltet.

Sametinget har ansvar for utvikling og fastsetting av læreplaner i samisk språk for grunnskolen og videregående opplæring og for særskilte samiske fag for videregående opplæring, etter opplæringsloven § 6-4. Opplæringsloven gir pålegg om at alle elever skal få opplæring om samer, samiske språk og samfunnsliv. Innenfor rammer fastsatt av departementet, har Sametinget myndighet til å gi forskrifter om det samiske innholdet i ordinære læreplaner. Kunnskapsdepartementet fastsetter alle læreplaner med unntak av læreplaner i samisk og spesielle samiske fag. Sametinget har imidlertid myndighet til å fastsette det samiske innholdet i alle læreplaner. Alle grunnskoleelever i kommuner som hører til forvaltningsområdet for samisk språk, og elever som ellers får samisk opplæring i grunnskole og videregående skole skal få opplæring hvor prinsippene for opplæring – samisk ligger til grunn, og etter samiske parallelle likeverdige læreplaner i fag der det finnes parallelle læreplaner. Sametinget skal i samråd med departementet lage utkast til parallelle, likeverdige læreplaner.

Sametinget har myndighet til å vedta forskrift om tilskudd i henhold til sameloven § 2-1. Med innføring av forskrifter medfølger sterkere rettskraft, oversiktighet og forutsigbarhet. Samtidig er arbeidet med implementering, utvikling og oppfølging av forskrifter mer omfattende enn arbeidet med regelverket for tilskudd som Sametinget følger per i dag. For eksempel vil det i fremtiden være Sametingets plenum som vedtar forskrifter. I tillegg skal administrasjonen organisere høringsrunder.

Språksentrene får finansiering primært fra Sametinget. 12 av 19 språksentre eies av kommuner, fem er aksjeselskap, ett språksenter eies av en stiftelse og ett språksenter eies av en fylkeskommune. Språksentrene er med på å oppfylle Sametingets språkpolitikk. De er sentrale i å bevare og utvikle samiske språk, og arbeider for at flere kan lære seg samisk. Hovedoppgaven er å arrangere språkkurs og språkarenaer, og de er sentrale aktører i voksenopplæringen. Dette kan innebære utvikling og synliggjøring av samiske språk, opplæring i samiske språk og tilrettelegging av aktiviteter på samisk. Sametingets plenum har i sak 021/24 pekt på behovet for utvidelse av virkeområdene og etablering av nye språksentre. Det er et overordnet mål at flere får tilgang til tjenester som språksentrene gir.

De aller fleste samiske kultur- og kulturformidlingsinstitusjoner får hoveddelen av sin driftsfinansiering fra Sametinget. De er viktige arenaer når samisk kunst, kultur og kulturarv dokumenteres, ivaretas, forvaltes, utvikles, produseres, formidles og presenteres for allmennheten på ulike måter. De samiske kulturinstitusjonene og festivalene er en del av den samiske samfunnsorganiseringen. Annen finansiering av driftstilskudd kan komme via fylkeskommuner, kommuner og Kulturdepartementet. I tillegg søkes det prosjektfinansiering fra flere ulike kilder. Sametinget er medeier gjennom aksje-eierandeler i noen av disse kulturinstitusjonene, og medstifter i noen av dem. Sametinget oppnevner styremedlemmer til flere av institusjonene, eksempelvis til museene, to av teatrene. noen kulturhus/kulturformidlingsinstitusjoner og ISFI.

Sametinget bidrar også til medfinansiering av samisk innhold over søkerbaserte ordninger. I tillegg til kulturinstitusjonene som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet, finnes det andre (norske og samiske) kulturinstitusjoner, museer, festivaler, gallerier, og lignende med mer permanent eller midlertidig samisk innhold.

Det kan være ulike arrangement med samisk innhold, som eksempelvis festivaler, marknader, konserter, dans- eller teaterforestillinger, kulturdager og seminarer.

Gjennom frivilligheten, eksempelvis ved kunst- og kulturorganisasjoner, idrettsforeninger og andre lag og foreninger, gis det ulike samiske tilbud. Det finnes noen veilederstillinger innenfor duodji i regi av Duodjiinstituttet, og enkelte kurstilbud arrangeres lokalt innenfor eksempel duodji, samiske byggetradisjoner, båtbygging, kulturminneregistreringer, samisk matlaging og annet. Videre har noen kommunale kulturskoler samiske tilbud (eksempelvis duodji, joik, scenekunst), samt at den kulturelle skolesekken og den kulturelle spaserstokken har noen samiske produksjoner. Folkebibliotek kan ha noen samiske tilbud/arrangement, som for eksempel forfatter-samtaler, litteraturseminar og lignende, i tillegg til utlån av samiske bøker.

Forvaltningsområdet for samiske språk

Kommunene og fylkeskommunene er viktige samarbeidspartnere for Sametinget på det samepolitiske feltet, og sentrale i utviklingen av tjenestetilbudene til den samiske befolkningen. Enkelte kommuner og fylkeskommuner har lovpålagte oppgaver for samisk språk etter lov 12. juni 1987 nr. 56 om *Sametinget og andre samiske rettsforhold* (sameloven). Forvaltningsområdet består av til sammen 13 kommuner. Kommunene er delt inn i ulike kommunekategorier ut ifra den lokale språksituasjonen. Kautokeino, Karasjok, Porsanger og Tana er språkutviklingskommuner. Porsanger, Kåfjord, Lavangen, Tjeldsund, Hattfjelldal, Hamarøy, Røyrvik, Røros og Snåsa er språkvitaliseringskommuner. Forvaltningsområdet for samiske språk består i tillegg av Troms fylkeskommune, Finnmark fylkeskommune, Nordland fylkeskommune og Trøndelag fylkeskommune. Saltdal kommune har søkt om å bli en del av forvaltningsområdet for samiske språk. Per i dag er sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk ansett som offisielle språk i Norge.

En evaluering (NORCE 2022) av implementeringen av samelovens bestemmelser og tjenestetilbudet i kommunene viser at til tross for lovfestede rettigheter er den samiske kultur- og språkkompetansen i offentlig sektor mangelfull, selv i kommunene i forvaltningsområdet for samiske språk. Denne utfordringen påpekes også av Sannhets- og forsoningskommisjonen, og de foreslår flere tiltak for å bøte på manglende implementering av lovfestede rettigheter. Sametinget har behandlet dette i sak 011/24. Sametinget bidrar til medfinansiering av samisk innhold over søkerbaserte ordninger.

Sametingets samarbeidsavtaler

Sametingets samarbeidsavtaler bidrar til at utfordringer i samepolitiske saker ikke overlates til enkeltmenneskers engasjement, men får en institusjonell ramme. I tillegg bidrar avtalene til at samer i de aktuelle områdene får et bedre tjenestetilbud. Avtalene har stor symbolsk betydning for samene fordi det er en direkte anerkjennelse av deres tilstedeværelse.

Kommunene og fylkeskommunene er viktige samarbeidspartnere for Sametinget på det samepolitiske feltet, og sentrale i utviklingen av tjenestetilbudene til den samiske befolkningen. I sak 040/23 behandlet Sametingets plenum Sametingets samarbeidsavtaler med fylkeskommuner og bykommuner. Målet med avtalene er et aktivt og målrettet samarbeid med lokale og regionale myndigheter for å styrke og utvikle samisk kultur, språk og samfunnsliv. Sametingets virkemiddelbruk kan bidra til å realisere noen av målene og intensjonene i samarbeidsavtalene. Avtalene gir anledning til både bilateralt samarbeid, samfinansiering, dialog og avklaring av ulike saker og omforente løsninger. Samarbeidsavtalene bidrar til at utfordringer i samepolitiske saker ikke overlates til enkeltmenneskers engasjement, men får en institusjonell ramme. I tillegg bidrar avtalene til at samer i de aktuelle områdene får et bedre tjenestetilbud. Avtalene har stor symbolsk betydning for samene fordi det er en direkte anerkjennelse av deres tilstedeværelse.

Sametinget har flere samarbeidsavtaler med fylkeskommuner og bykommuner som har en større samisk befolkning. Sametinget har fylkeskommunale samarbeidsavtaler med Innlandet, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Nye avtaler med henholdsvis Troms og Finnmark må utarbeides. Sametinget har i dag samarbeidsavtaler med Tromsø (2013), Bodø (2015) og Oslo (2016) og Alta (2019), Trondheim (2022) og Sør-Varanger (2023). De forskjellige samarbeidsavtalene har noe ulikt og lokaltilpasset innhold/tema, men de fleste har noe om; språktilbud i kommunen, opplæring samiske språk i barnehage og

skole, kultur og kulturminner, rekruttering av samisk språklige ansatte, areal, stedsnavn, samisk møteplass/arene, helse- og velferd og næring.

Sametinget har opprettet en arbeidsgruppe som for tiden arbeider med evaluering av by- og fylkeskommunale samarbeidsavtaler. Sametinget har en ekstern aktør, Visjona, som skal bistå med det praktiske med evalueringen som intervju og lignende. Evalueringsrapporten skal være ferdig 15. desember 2024.

Kommunesektorens organisasjon (KS) og Sametinget har hatt samarbeidsavtale siden 2019. Samarbeidssamtalen ble senest fornyet i 2022. Formålet med samarbeidsavtalen er å sikre et formalisert og systematisk samarbeid mellom Sametinget og KS i saker av felles interesse. Hensikten med samarbeidet er å utvikle tjenestetilbudet til den samiske befolkningen. Sametinget og KS samarbeider spesielt om saker som angår kommunene som er med i KS nettverk for kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk og har en felles dialog om fornyelse av tilskuddsmodellen til kommunene i forvaltningsområdet. I tillegg vil KS og Sametinget samarbeide om rekruttering av fagpersonell med samisk språk- og kulturkompetanse, digitalisering, og utvikling av samiskspråklige helse- og velferdstjenester i kommunene til barn, unge og eldre.

Regjeringen legger årlig frem en stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv. Stortingsmeldingen har ulike hovedtema hvert år, og utarbeides i dialog med Sametinget. I 2025 vil temaet være kommunal sektor.

Kunnskap om demografien i valgdistriktene

Per i dag er det et svakt kunnskapsgrunnlag om hvem som utgjør den samiske befolkningen, hvor de bor og hvilke tjenester eller tilbud de behøver i de ulike valgdistriktene. Sametingets plenum har tidligere avvist å sammenstille Sametingets valgmanntall sammen med øvrig informasjon som SSB innehar for å frembringe individbasert statistikk. Det betyr at Sametinget heller ikke innehar kunnskapen som behøves for å få til en treffsikker samisk samfunnsplanlegging. Sametinget er i ferd med å undersøke om det er mulig å utvikle samisk statistikk og data basert på selvidentifisering av samer.

Sametingets valgmanntall gir noe innsikt i utbredelsen og størrelsen på den samiske befolkningen i Norge. Totalt var 23 488 personer innskrevet i valgmanntallet pr. 30.06.2023.

Som det fremgår i tabellen under er det flest registrerte i Sør-Norge valgkrets, en valgkrets som har vært preget av mange nyinnmeldinger de siste årene. Men denne valgkretsen er også det geografisk største området. Deretter er Ávjovárri, Nordre og Gáisi valgkrets de valgkretsene med flest registrerte. Fordelt på kommuner var det i 2023 flest registrerte i kommunene Tromsø (2096), Alta (2087) og Kautokeino (1617). Valgmanntallet gir kun oversikt over personer over 18 år som oppfyller kriteriene for innmelding og frivillig har meldt seg inn, og gir dermed ikke et fullstendig bilde.

Østre valgkrets	2761
Ávjovárri valgkrets	3904
Nordre valgkrets	3882
Gáisi valgkrets	3542
Vesthavet valgkrets	2404
Sørsamisk valgkrets	1727
Sør-Norge valgkrets	5268

I 2019 åpnet Folkeregisteret for at en frivillig kan registrere samisk språkkompetanse i Folkeregisteret. Formålet er å utarbeide statistikk over hvor mange som bruker samiske språk. I 2023 var det totalt 1.603 registreringer.¹ Fordelingen mellom språk var som følger: 131 registrerte brukere av lulesamisk, 1390 registrerte brukere av nordsamisk og 83 registrerte brukere av sørsamisk. Én person kan være registrert med mer enn et samisk språk, og det tar ikke tellingen hensyn til. Det betyr at totalt antall personer kan være lavere enn 1.603.

En annen måte å få oversikt over den samiske geografien, er gjennom oversikt over antall barn i samisk barnehage og samiskopplæring, men her oppleves ikke statistikken som tilfredsstillende. Sametinget har ingen tall på hvor mange av barna

¹ [Åpent folkeregister i 3,5 år: Bare 1.600 har registrert samisk språk \(sagat.no\)](https://sagat.no)

som går i samisk barnehage eller i barnehager med samisk avdeling som går videre til samisk skole/klasse med samisk som førstespråk eller andrespråk. Sametingets statistikk over barna dannes av tallmaterialet Sametinget får inn gjennom forvaltning av tilskuddsordningene til barnehagene. Sametinget mener det er sannsynlig at det er flere samiske barn i andre barnehager enn de Sametinget kjenner til.

Sametinget har for tilgang til offentlig statistikk om samiskopplæring, men opplever at statistikken ikke gir tilfredsstillende informasjon om samiskopplæringen. Det begrenser Sametingets mulighet til å følge opp samiske elevers rett til samiskopplæring, og da spesielt for elever som er bosatt utenfor forvaltningsområdet for samiske språk. Sametinget vet at det er utfordringer med samiskopplæringen, blant annet ved at foreldre og elever ikke får riktig og nok informasjon om retten til samiskopplæring, og har begrensede muligheter til å følge opp dette.

I Sametingets næringsbudsjett har man valgt å definere et geografisk virkeområde (STN-området). Dette området blir i ulike sammenhenger brukt for å vurdere utviklingen i det samiske samfunnet. Samtidig er det flere utfordringer med å hente ut statistikker fra STN-området, blant annet at enkelte kommuner bare er delvis med og det kan være vanskelig å få ut statistikk på grunnkrets-/bygdenivå.

I andre sammenhenger brukes en annen definisjon av det samiske området, blant annet Telemarksforskning som har definert 24 kommuner som samiske kommuner.

At det er flere ulike definisjoner og avgrensninger på det samiske området, gjør at det ofte kan være vanskelig å vurdere ulike analyser og statistikker opp mot hverandre. En annen utfordring med å bruke en geografisk definisjon er at man ikke skiller på samisk befolkning og ikke-samisk befolkning.

Vurdering

Saken er geografisk delt inn etter landsomfattende tilbud, og tilbud i Sametingets valgdistrikt. Valgdistriktene er en administrativ inndeling vedtatt av Sametingets plenum som gjør det mulig å evaluere eksisterende tiltak, ordninger og møteplasser, og videre sikre tilbud i alle regionene.

Like etter at Sannhets- og forsoningskommisjonen hadde levert sin rapport sendte sametingsrådet rapporten fra ut på høring for å innhente synspunkter fra det samiske samfunnet angående rapportens innhold og de foreslåtte tiltakene, samt å få innsikt i andre aktuelle tiltak.

Sammendrag av høringsuttalelsene til Sametinget

Sametinget ønsket bred deltakelse fra det samiske samfunnet i behandlingen av oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, inkludert samiske organisasjoner, institusjoner, enkeltpersoner og andre relevante interessenter. Det var mulig å sende inn skriftlig høringsuttalelse via et digitalt skjema på Sametingets nettside eller sende inn sine innspill via e-post eller vanlig post, adressert til Sametinget. Fristen for å sende skriftlig høringsuttalelse var i første omgang 30. september, men ble forlenget til 31. oktober 2023. I tillegg ble det avholdt muntlig, digital høring for både organisasjoner, institusjoner og for enkeltpersoner 18. oktober 2023.

Sametinget informerte bredt om høringen og muligheten for å søke midler via Sametingets nettside og kanaler i sosiale medier og via annonsekjøp i relevante medier i sør-, lule- og nordsamisk språkområde. I tillegg oppfordret Sametinget til deltakelse i høringen i mange pressemeldinger og kronikker relatert til temaet, samt i ulike taler og innlegg avholdt av sametingsrådet gjennom hele denne perioden.

12 organisasjoner/institusjoner deltok i den muntlige, digitale høringen, mens totalt 66 organisasjoner/institusjoner, 5 kommuner/fylkeskommuner og 11 enkeltpersoner sendte inn skriftlig høringsuttalelse. Høringsuttalelsene ble tatt med i Sametingets behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport mars 2024. De skriftlige høringsuttalelsene er tilgjengeliggjort på Sametingets nettside, og oversendt Stortinget.

Alle Sametingets valgkretser er representert blant høringsinstansene, men slik tabellen under viser er det stor variasjon i antall høringsuttalelser fra de ulike valgdistriktene. Sett bort i fra høringsuttalelser fra nasjonale organisasjoner/institusjoner

og uttalelser fra enkeltpersoner, kom det flest høringsuttalelser fra organisasjoner/institusjoner i Vesthavet valgkrets (10), dernest Østre (8), mens færrest kom fra Sørsamisk (4) og Sør-Norge valgkrets (3).

Nasjonale organisasjoner/institusjoner	31
Enkeltpersoner	11
Organisasjoner fra Østre valgkrets	8
Organisasjoner fra Ávjovári valgkrets	5
Organisasjoner fra Nordre valgkrets	6
Organisasjoner fra Gáisi valgkrets	5
Organisasjoner fra Vesthavet valgkrets	10
Organisasjoner fra Sørsamisk valgkrets	4
Organisasjoner fra Sør-Norge valgkrets	3
Sum skriftlige høringer	83

Det at en høringsinstans har tilhørighet i en valgkrets betyr nødvendigvis heller ikke at høringssvaret deres omhandler behov og tilbud i valgkretsen. Noen høringsinstanser skriver om behovet for tiltak lokalt i sin region, men langt i fra alle. Dette skyldes trolig det faktum at Sametinget i høringen spurte etter det samiske samfunnets syn på rapportens innhold, spørsmålet om forsoning og kommisjonens forslag til tiltak. Denne spørsmålsstillingen var hensiktsmessig for Sametingets første behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport i mars 2024. Men fordi høringsinstansene ikke ble spurt om å gjøre rede for lokale utfordringer og behov og fordi Sametinget mottok svært få høringsuttalelser fra noen valgkretser, gir ikke høringsuttalelsene en dekkende beskrivelse av de opplevde behovene. Det vil derfor være nødvendig å innhente ytterligere innspill.

I det følgende vil innkomne innspill fra høringen som har å gjøre med Sametingets rolle i å styrke samiske språk, kulturinstitusjoner og møteplasser lokalt og regionalt i samiske områder bli gjort rede for. Dette er tematikk som mange høringsinstanser synes å være opptatte av. Mange skriver om viktigheten av språksatsing, om behovet for samiske møteplasser og kulturtilbud og om mulighetene for å lære og praktisere duodji. Svært mange trekker frem at samiske institusjoners selvbestemmelse er sentralt i oppfølgingen av rapporten, og at det samiske samfunnet må eie narrativet om veien videre. Mange trekker frem at de allerede driver med reparasjon og forsoning i praksis, gjennom sitt daglige virke. De uttrykker en sterk vilje til å bidra ytterligere i det videre arbeidet, så fremt de har tilstrekkelige ressurser. Flere peker på behovet for å gjøre samiske kulturinstitusjoner bedre rustet til å fylle det kunnskapsgapet som har oppstått som en konsekvens av fornorskingsprosessen.

De fleste hørings svar som omtaler samiske språk, viser til at det er behov for en satsning på samiske språk, og et reelt språkløft for å kunne reparere skadene av fornorskningen slik kommisjonen har foreslått. Det foreslås tiltak for å løfte og videreføre duodji som en del av reparasjonen etter fornorskningen, blant annet ved en satsing på duodjeveiledningstilbudet slik at det finnes et tilfredsstillende tilbud i hele Norge. Det vises til at for mange er det å lære å sy gákti et første steg i en reparasjonsprosess, og at uten tilstrekkelig veiledning forsvinner lokale tradisjoner og tilhørighet. Også behovet for dokumentasjon av lokal samisk historie og kulturarv trekkes frem av flere høringsinstanser.

Flere samiske møteplasser og språkarena-tiltak er hyppig nevnt, og det er ønsket om slike tiltak rundt om i hele landet. Flere fremhever rollen til språksentrene, de samiske husene og samiske lag og foreninger når det gjelder å styrke språk og kultur. Mange høringsinstanser skriver også om at det er ulike behov i Sápmi, og at tiltakene må tilpasses lokale behov og skje i samråd med lokal samisk befolkning. Til sammen viser høringsuttalelsene at det både fins vilje og behov til å utvikle tilbud regionalt.

Sametingets språktiltak

I det reviderte budsjettet for 2024 har Sametingets plenum bevilget ytterligere midler til støtte for samisk språk og kultur. Bodø Stormen samiske språksenter har mottatt 800.000 kr for å fremme arbeidet med pitesamisk språk og kultur. I tillegg er

det tildelt 800.000 kr til en søkerbasert ordning som er åpen for søkere fra sør-, ume-, pite-, lule-, skolte- og markasamisk område. Det er også lagt til en ny prioritering til søknadsordningen; tiltak som fremmer digitalisering av språkmateriale på ume-, pite- og skoltasamisk.

Sametinget har fire søkerbaserte tilskuddsordninger som har som mål å synliggjøre, styrke og utvikle de samiske språkene; Dokumenteringstiltak, Språktiltak i forbindelse med Sámi giellavahkku, Språkutviklingstiltak og Samiske språktiltak i sør-, ume-, pite-, lule-, skolte- og markasamisk område.

Totalt antall bevilgninger per valgkrets og tilskuddsordning (Språk) - 2023					
Tilskuddsordning	Doku- menterings tiltak	Språktiltak Giellavahkku	Språk- utviklings tiltak	Språktiltak i sør-, ume-, pite-, lule-, skolte- og markasamisk område	Antall bevilgninger per valgdistrikt
Navn på valgkrets					
Østre valgkrets		5	4	1	10
Ávjovári valgkrets		6	4	1	11
Nordre valgkrets	1	2	3	0	6
Gáisi valgkrets	1	4	3	0	8
Vesthavet valgkrets	1	2	1	8	12
Sørsamisk valgkrets		4	0	1	5
Sør-Norge valgkrets		2	8	0	10
Antall bevilgninger per tilskuddsordning	3	25	23	11	

Sametinget tildeler stipend til elever med samisk i videregående skole, og språkstipend til studenter som velger å ta høyere utdanning i sør og lulesamisk, samt til studenter fra markasamisk område som tar høyere samisk språkutdanning.

Stipend til elever med samisk i videregående skole - søkerbasert tilskudd 2023			
Mål for tilskuddsordninger	Videregående elever har samisk i fagkretsen på videregående skole.		Total sum
Prioriteringer	Elever på videregående skole gjennomfører samisk opplæring.	Privatister tar eksamen i samisk språk på videregående skole nivå.	
Antall bevilgninger	529	2	531
Tot sum bevilgninger kr	3 473 000	7 000	3 480 000
Budsjett 2023			3 000 000
Over/ underforbruk			-480 000
Navn på valgkrets			Antall bevilgninger/ valgkrets

Østre valgkrets			66
Ávjovári valgkrets			183
Nordre valgkrets			74
Gáisi valgkrets			113
Vesthavet valgkrets			25
Sørsamisk valgkrets			26
Sør-Norge valgkrets			42
Sverige			2

Språkstipend høyere utdanning - søkerbasert tilskudd 2023			
Mål for tilskuddsordninger	Studenter velger å ta høyere utdanning i samisk.		Total sum
	Høyere utdanning i språkene sørsamisk og lulesamisk.	Høyere samisk språkutdanning for studenter fra markasamisk område.	
Prioriteringer			
Antall søknader	41	2	43
Antall bevilgninger	38	2	40
Tot sum bevilgninger kr	380 000	30 000	410 000
Budsjett 2023			400 000
Over/ underforbruk			-10 000
Navn på valgkrets			Antall bevilgninger/ valgkrets
Østre valgkrets			
Ávjovári valgkrets	1		1
Nordre valgkrets			0
Gáisi valgkrets	3		3
Vesthavet valgkrets	13	1	14
Sørsamisk valgkrets	14		14
Sør-Norge valgkrets	3	1	4
Sverige	4		4

Sámi Giellagáldu er et nordisk fagorgan som arbeider for å støtte og utvikle samiske språk i Norge, Sverige og Finland. Organisasjonen fungerer som en ekspertinstans i normering av samiske skriftspråk, og bidrar til språkrøkt ved å utarbeide normer for terminologi og rettskrivning. De tilbyr også veiledning og informasjon om bruk av samiske språk. Med hovedkontor i Karasjok, er Sámi Giellagáldu en selvstendig enhet eid av Sametingene i de tre landene, og spiller en viktig rolle i bevaringen og utviklingen av samiske språk.

Divvun er et språkteknologisenter som utvikler verktøy for samiske språk. Divvun tilbyr en rekke gratis verktøy for samiske språk, inkludert stavekontroll, grammatikkontroll, tastatur og ordbøker. Disse verktøyene er utviklet for nord-, lule- og sørsamisk og er laget i samarbeid med Giellatekno, Senter for samisk språkteknologi, ved Universitetet i Tromsø.

Sametinget har i dag en eierskapsavtale med UiT Norges Arktiske Universitet knyttet til kildekode og infrastrukturelement knyttet til samisk språkteknologi. Divvun og Giellateknogruppa samler inn tekster og lyd på samisk til en språksamling (korpus). Sametinget har i flere år sendt tospråklige tekster til korpus. Korpusmateriale er digitale tekstsamlinger som fungerer som grunnlagsmateriale når man skal lage språkteknologiske verktøy, og som er også viktig i samisk språkforskning. Det er viktig at både skriftlig materiale samt lydmateriale samles, slik at det er til nytte i fremtidige språkteknologiske verktøy og forskning.

I februar 2024 er det etablert nytt Sámi KI Lab som skal jobbe med å samisk teknologi og samisk kunstig interlligens (KI). Sámi KI Lab er enhet under Sámi Allaskuvla/Samisk Høyskole. Sámi KI Lab skal spesielt rette seg mot å inngå samarbeid med andre urfolksinstitusjoner og forskningsmiljøer.

Sametingets kulturtiltak

Det er i 2024 31 samiske kulturinstitusjoner som mottar driftstilskudd/direktetilskudd over sametingsbudsjettet. De inkluderer museer, teatre, festivaler, kulturhus eller kulturformidlingsinstitusjoner. Disse er lokalisert fra Oslo i sør til Kirkenes i nordøst. Noen kan defineres å ha en grenseoverskridende eller landsdekkende rolle, andre kan sies å ha en regional eller mer lokal rolle.

Sametinget har fire søkerbaserte tilskuddsordninger innenfor kulturfeltet. I tillegg er det mulig å søke om støtte til kulturrelaterte formål over den søkerbaserte ordningen Regionalutvikling.

Sametinget har to søkerbaserte tilskuddsordninger som har som mål å bidra til gode rammevilkår for samiske kunstnere; Kulturtiltak og Joik og samisk musikk. I 2023 ble det tildelt kr. 7 620 550 til 111 prosjekter over ordningen kulturtiltak og 3 585 796 kr til 23 prosjekter over ordningen Joik og samisk musikk.

Sametinget har også en søkerbasert tilskuddsordning for produksjon og utgivelse og samiskspråklig litteratur som å utvikle og fremme samisk litteratur. I 2023 ble det tildelt 2 038 990 kroner til 11 prosjekter. I tillegg har Sametinget en tilskuddsordning, Institusjonsutvikling, som har som mål at samiske kulturinstitusjoner har faglig fornying og institusjonell utvikling. I 2023 ble det tildelt 2 312 000 kr til 17 prosjekter.

Ordningen kulturtiltak har en prioritering som heter *Kulturarrangement med fokus på samisk kunst, kultur og samfunnsdebatt*. Sametinget mottar mange søknader under denne prioritering, til både små og store arrangementer. Flere søknader der det søkes støtte til små kulturarrangementer kommer fra lokalforeninger eller andre som vil lage en møteplass eller arrangement i lokalsamfunnet med samisk innhold. Formålet med søknader som Sametinget får til slike små arrangementer er et ønske om å bevisstgjøre samisk identitet og kultur på små steder i Sápmi. Et eksempel på slike søknader er Kystsamene og Snubba grendelag som samarbeider om arrangementer hver sin dag en helg i året der den ene dagen arrangeres i Grovfjord i Tjeldsund kommune og den andre i Snubba i Evenes kommune.

Totalt antall bevilgninger per valgkrets og tilskuddsordning (Kultur) - 2023					
Tilskuddsordning	Kulturtiltak	Institusjonsutvikling	Joik og samisk musikk	Litteratur	Antall bevilgninger per valgdistrikt
Navn på valgkrets					
Østre valgkrets	15	2	1	1	19
Ávjovári valgkrets	28	5	6	3	42
Nordre valgkrets	8	1	5	1	15
Gáisi valgkrets	17	2	1	0	20
Vesthavet valgkrets	16	4	4	2	26
Sørsamisk valgkrets	3	3	2	1	9

Sør-Norge valgkrets	24	0	4	3	31
Antall bevilgninger per tilskuddsordning	111	17	23	11	162

Sametinget tildeler kultur og idrettsstipend til unge i alderen 16-25 år. Ordningen har som mål å motivere unge kultur- og idrettsutøvere til videre satsing. I 2023 ble det tildelt 100 000 kroner til fire stipender, tre i Ávjováre valgkrets og ett i Vesthavet valgkrets.

Duodji er et samisk samlebegrep for all form for skapende aktiviteter utformet av duojár. Dette omfatter håndverk, brukskunst og bearbejdede materialer med basis i samisk kultur og tradisjoner. Duodjiproduksjon (duoddjon) omfatter fremstilling av egenproduserte kvalitetsvarer, bruksting, gjenstander og klær som gjenspeiler samisk levemåte og kulturtradisjoner både når det gjelder valg og bearbejding av råmaterialer, samt den estetiske utfoldelsen ved formgivning, utforming og produksjons metode. Duodji er en del av samisk kulturarv, og er berikende for samisk identitet, selvfølelse og samisk språk. Det er viktig å sikre at duodji overlever både som kultur og næring.

Sametinget har en ordning med duodjistipend for elever i videregående skole og heltidsstudenter innen duodji. Sametinget har en søkerbasert tilskuddsordning med mål om å tilrettelegge for duodjiverksteder med felles duodjiaktiviteter. Det kan også søkes om tilskudd til arrangering av duodjikurs over ordningen Kulturtiltak.

Duodjeinstituhitta og Opplæringskontoret i reindrift og duodji får årlige bevilgninger over Sametingets budsjett til sin drift. Duodjeinstituhittas hovedmål er å fremme næringsutvikling med utgangspunkt i tradisjonell duodji. Målet er å skape økt sysselsetting basert på samiske husflidstradisjoner. Opplæringskontoret arbeider blant annet med lærlingeordning i duodji, og skal med Sametingets midler ta opp lærlinger slik at de kan ta fagbrev i duodji.

Sametinget og Sámi Dáiddárráđđi/Samisk kunstnerråd (SDR) gjennomfører årlige forhandlinger om samisk kunstneravtale, som omfatter en økonomisk ramme for ordninger partene er enige om. Dette kan inkludere driftstøtte til SDR og kunstnerorganisasjonene tilknyttet SDR, stipendordning, kunstnerfond og visnings-vederlag.

Sametinget har etablert et avtaleinstitutt med Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) /Samisk idrettsforbund, som skal være arena for å fremme og drøfte generelle idrettspolitiske tiltak og utfordringer. Partene gjennomfører årlige forhandlinger om en idrettsavtale med en økonomisk ramme, som bevilges som direktetilskudd til SVL.

Sametinget bevilger direktetilskudd til samiske forlag og medier/publikasjoner, til noen samiske bokbusser og til samisk litteratursenter. Prosjekter som Loga munnje! og Čális fal har mål om å bidra til økt leselyst, språk- og identitetsutvikling, og til flere (unge) forfattere som skriver på samisk.

Sametinget erfarer at mange aktører, både samiske og ikke-samiske, og både små frivillige lag og foreninger og etablerte institusjoner, søker Sametinget om finansiering av ulike samiske kunst- og kulturtiltak og arrangement. Det er stor etterspørsel etter Sametingets tilskuddsordninger på kulturfeltet. I 2023 kom det inn søknader samlet for kr. 37 290 662, mens budsjettet for de søkerbaserte ordningene var på kr. 11 656 000. I tillegg opplever samiske kulturinstitusjoner økning i henvendelser om veiledning, språkbistand og samarbeidsprosjekter.

En kartlegging av arbeid med samisk kunst og kultur i kulturvirksomheter i Norge ble i 2023-2024 gjennomført av Proba samfunnsanalyse på oppdrag fra Kulturdirektoratet i samarbeid med Sametinget og Samerådet. Blant dem som besvarte spørreundersøkelsen, oppga over halvparten av de ikke-samiske kulturvirksomhetene, at de har arbeidet med samisk kunst og kultur det siste året. Nær halvparten oppga at de har samarbeidet med en samisk kulturvirksomhet eller -aktør. Kartleggingen tyder på at kulturvirksomhetene, deriblant samiske, er motivert for å samarbeide mer, og at samiske kulturvirksomheter i økende grad fungerer som rådgivere for kulturvirksomheter som ikke er samiske. En utfordring er at økonomi og rammebetingelser begrenser samiske virksomheters muligheter for samarbeid. Samtidig oppga ikke-samiske virksomheter, at de har behov for bedre oversikt og mer samarbeid med samiske aktører for å øke egen kompetanse og styrke arbeidet med samisk kunst og kultur

Kulturminnevern og bygningsvern

Innenfor kulturminnevern og bygningsvern har Sametinget søkerbaserte ordninger. Å kjenne egen historie er grunnleggende for å bli kjent med egen samiske tilhørighet og for å bevare og videreføre samisk identitet.

I de samiske kulturmiljøene finner vi et mangfold av kulturminner. Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Kulturminner er spor etter landskapsbruk, bosetting, nærings- og religionsutøvelse. Noen har stor tidsdybde, mens andre er fra vår egen tid. Sametinget tilrettelegger, formidler og tar vare på kulturmiljøene slik at flere, både samer og andre, kan bli kjent med den rike og spennende samisk kulturhistorien. Samiske kulturminner fra år 1917 eller eldre er automatisk fredet og forvaltes av Sametinget. Samiske båtbygger-tradisjoner kan dokumenteres langt tilbake i tid. Fartøyvern skiller seg fra annet kulturminnevern ved at det ikke fins noen form for automatisk fredning ved alder.

Sametinget har over flere år hatt prosjekter i Riksantikvarens bevaringsprogram for utvalgte arkeologiske kulturminner. Målsettingen er å synliggjøre og drive skjøtsel av samiske kulturminner. Gjennom skilting og formidling av kulturminner øker kunnskapen om samisk historie, bruk og tilstedeværelse.

Sametinget har en tilskuddsordning for automatisk fredede samiske kulturminner, særlig rettet mot private eiere av samiske kulturminner og kulturmiljøer, herunder fredede samiske bygninger. Sametingets tilskuddsordning til samisk kulturminnevern (fartøyvern) har som mål å samle inn informasjon om produksjon, utbredelse og bruk av samiske fartøy og båter for å gi Sametinget nødvendig kunnskapsgrunnlag for videre forvaltning.

Med utgangspunkt i lokale initiativ bidrar Sametinget iblant med foredrag om samiske kulturminner, og med kurs i registrering av samiske kulturminner.

Oppvekst og opplæring

Sametinget har igangsatt gratis samiskspråklig barnehageordning for barn bosatt sør for regjeringens virkeområde Nord-Troms og Finnmark.

Det er individuell rett til samiskopplæring i hele Norge. Alle elever i grunnskolealder som er bosatt innenfor det samiske språkforvaltningsområdet, i opplæringsloven omtalt som «samiske distrikt», har rett til opplæring i og på samisk. Utenfor det samiske språkforvaltningsområdet har alle samiske elever i grunnskolealder rett til opplæring i samisk. Dersom minst ti elever i en kommune ønsker opplæring i og på samisk, har elevene rett til det så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa. Elever i videregående opplæring har rett til opplæring i samisk.

Fleire kommuner oppgir at tilbudet om samiskopplæring kan variere fra år til år avhengig av kapasitet og ressurser. Det er en tendens til at der kommunene utenfor det samiske språkforvaltningsområdet har mulighet til å tilby stedlig samiskopplæring, så er det på nordsamisk. Opplæring i sørsamisk og lulesamisk blir ofte tilbudt som fjernundervisning. Retten til samiskopplæring følger eleven og gjennomføringen av opplæringen vil derfor variere, spesielt i områder med færre elever.

Barnehageordninger

Sametinget har igangsatt gratis samiskspråklig barnehageordning for barn bosatt sør for regjeringens virkeområde Nord-Troms og Finnmark. Gjennom gratisordningen som varer tre år, tilbyr Sametinget gratis foreldrebetaling, og forplikter barnehagene til å jobbe med kompetanseutvikling. Barnehagene skal i denne perioden drive utviklingsarbeid for å styrke samisk språkkompetanse og pedagogisk innhold. Ordningen skal motivere foreldre til å velge samiskspråklige barnehage tilbud, samtidig som samiske barnehager selv er med på å styrke kvaliteten på innholdet i samiske barnehager.

Barnehager som tilbyr samisk språkopplæring, er en ordning hvor enkeltbarn eller en mindre gruppe av barn får samisk språkopplæring et par timer i uka. Disse barnehagene søker ikke tilskudd årlig. Det er flere mulige årsaker, blant annet at barn slutter i barnehagen, bytter barnehage, tar overgang til skole eller at barnehagene ikke får tak i samiskspråklig ressurs.

Tabellen under viser antallet barn i samiske barnehager og samiske avdelinger i 2024.

Antallet barn i samiske barnehager og samiske avdelinger i 2024				
Fylke	Nordsamisk	Lulesamisk	Sørsamisk	Totalt
Finnmark	428	2	0	430
Troms	106	1	0	107

Nordland	3	28	0	31
Trøndelag	17	2	33	52
Oslo/Akershus	19	1	1	21
Totalt antall barn	573	34	34	641

Samisk læreplanverk og samisk språkopplæring

Det samiske læreplanverket er parallelt og likeverdig med det nasjonale læreplanverket. Det samiske læreplanverk Kunnskapsløftet 2020 samisk virker i kommuner og fylkeskommuner innenfor forvaltningsområdet for samiske språk. Det samiske læreplanverket gjelder også for elever som har rett til opplæring på samisk språk i landet for øvrig. Elever som har rett på opplæring i samisk, men som bor andre steder, følger læreplanen i samisk som første- eller andrespråk. De får opplæring i andre fag etter de nasjonale læreplanene. Skoler som følger samisk læreplanverk betegnes som samiske skoler. Det er skolens ansvar å sørge for at rettighetene blir oppfylt.

Grunnskolens Informasjonssystem (GSI) oppgir opplysninger og statistikk om grunnskolen i Norge, blant annet om målform og fjernundervisning. I skoleåret 2023/2024 er totalt 904 elever som har samisk som opplæringsmålform. Sametinget har ikke innsyn i den geografiske fordelingen av elever med samisk som opplæringsmålform eller hvordan disse elevene fordeles mellom de ulike samiske språkene. Det er nærliggende å anta at elevene er bosatt innenfor forvaltningsområdet for samisk språk der også skolene gir opplæring etter det samiske læreplanverket Kunnskapsløftet 2020 Samisk.

Når det gjelder språkopplæring var det i skoleåret 2023/2024 32 elever med lulesamisk som førstespråk (samisk 1), 75 elever med lulesamisk som andrespråk (samisk 2) og 7 elever med lulesamisk som andrespråk (samisk 3). Det var 21 elever med sørsamisk som førstespråk (samisk 1), 129 elever med sørsamisk som andrespråk (samisk 2) og 17 elever med sørsamisk som andrespråk (samisk 3). Det var 983 elever med nordsamisk som førstespråk (samisk 1), 843 elever med nordsamisk som andrespråk (samisk 2) og 655 elever med nordsamisk som andrespråk (samisk 3). GSI gir innsyn i statistikken fordelt på årstrinn. Sametinget har ikke innsyn i den geografiske fordelingen av elevene.

Med fjernundervisning er det totalt 32 elever som i skoleåret 2023/2024 hadde samisk som førstespråk og 384 med samisk som andrespråk (samisk 2 eller 3). Totalt fikk 416 elever fjernundervisning i samisk. Sametinget har ikke innsyn i denne statistikken på fylkes- eller kommunenivå, eller hvordan tallene fordeles mellom de ulike samiske språkene.

På den videregående skolen i skoleåret 2023/2024 var det totalt 203 elever med samisk som førstespråk, hvor 4 elever hadde sørsamisk og 199 hadde nordsamisk. Det var ingen elever med lulesamisk som førstespråk. Det var totalt 380 elever med samisk som andrespråk, hvor 25 hadde lulesamisk, 6 hadde sørsamisk og 349 hadde nordsamisk. Sametinget har ikke innsyn i den geografiske fordelingen av elever med samiskundervisning eller årstrinn på videregående nivå.

Fjernundervisning og hospitering

I områder der stedlig undervisning av ulike årsaker ikke kan gjennomføres, er fjernundervisning et sentralt verktøy for å sikre samiske elevers rett til samiskopplæring. Sametinget mener det er et behov for en nasjonal organisering og koordinering av fjernundervisning og språksamlinger.

Fjernundervisningstilbudet for samiskopplæring er markedsstyrt. Det er per i dag 10 forskjellige tilbydere av nordsamisk fjernundervisning, 4 tilbydere av lulesamisk fjernundervisning, og 6 tilbydere av sørsamisk fjernundervisning for elever på både grunnskole- og videregående nivå. Dette har ført til betydelig variasjon i priser mellom de ulike fjernundervisningstilbyderne. Statsforvalteren har oversikt over tilbydere av samisk fjernundervisning på alle språk. Statsforvalteren i Troms og Finnmark har koordineringsansvar for fjernundervisning i nordsamisk, og statsforvalteren i Nordland har koordineringsansvar for fjernundervisning i lule- og sørsamisk.

Det er store utfordringer med hvordan fjernundervisningsmodellen praktiseres i dag, både knyttet til organisering og gjennomføring av undervisningen. I dag finnes det ingen etablerte systemer på grunnskolenivå som registrerer hvor mye samiskopplæring en elev har hatt, eller hvilke andre fag de samiske undervisningstimene har blitt tatt fra. Det betyr at det ikke er mulig å kontrollere hvorvidt eleven har mottatt riktig antall timer samiskopplæring som eleven har rett på.

Manglende kunnskap om samiske opplæringsrettigheter hos skoleeier, utilstrekkelig eller for lite målrettet informasjon om disse rettighetene fører til at mange samiske foreldre og elever ikke er klar over rettighetene de har til opplæring i og på

samisk. Dette kan igjen føre til at mange ikke velger opplæring i og på samisk. Videre kan dette også være grunnen til at fjernundervisning ofte ikke kommer i gang ved skolestart.

Hospitering/språksamlinger er et viktig og ofte et nødvendig tiltak for å oppnå et godt læringsutbytte i samiskfaget. Det er også i fagfornyelsen sikret at læreplanene i samiskfaget skal gis etter sterke språkopplæringsmodeller, som blant annet innebærer opplæring i et samiskspråklig miljø.

I *Rammeverk for fjernundervisning i samisk* står det blant annet at elever som får samiskopplæring gjennom fjernundervisning, som regel ikke har språkstøtte i sitt nærmiljø og får ikke praktisert språket utenom i samisktimene. Hospitering/språksamlinger vil gi elevene anledning til å praktisere språket i en naturlig setting og knyttet til ulike aktiviteter og vil bidra til å styrke elevenes samiske identitet og tilhørighet. Videre står det i rammeverket at hospitering/språksamlinger kan være nødvendig for å oppnå kompetansemålene i faget. Ny opplæringslov har forsterket hospiteringsretten med å innføre at følgende paragraf: § 3-2 «Kommunen skal tilby ein del av opplæringa i samisk i eit samiskspråkleg miljø dersom det er nødvendig for at opplæringa skal vere pedagogisk forsvarleg.»

Sametingets krav var at retten til hospitering og språkbud skulle innføres i ny lov, men fikk ikke gjennomslag for dette. I dag gjennomføres hospitering/språksamlinger på forskjellige måter. For eksempel dekker noen tilbyderskoler kostnadene knyttet til hospitering for elever mens andre tilbyderskoler krever at mottakerskoler dekker alle utgifter til hospitering/språksamling. Videregående skoler som tilbyr fjernundervisning til grunnskoler, tilbyr ikke hospiteringer/språksamlinger av praktiske årsaker. Dette har sannsynligvis ført til at noen kommuner velger å ha et videregående skoletilbud til sine grunnskoleelever for å spare for kostnader knyttet til hospitering.

Sametinget ser tendenser til ulike former for «uformell hospitering», både i barnehager og i grunnskolen. Denne formen for uformell hospitering må ikke forveksles med hospitering som skjer i forbindelse med fjernundervisning. Det er ofte foreldre som på eget initiativ kontakter barnehager og skoler i områder hvor de samiske språkene står sterkere, og ber om at barn og elever får hospitere i kortere perioder. Sametinget har ingen oversikt over dette, og kan ikke si noe om hvilken grad det foregår, men får tilbakemeldinger fra både foreldre, barnehager og skoler om at dette skjer. Skolene spesielt melder om at de ikke har kapasitet til å ta imot denne typen hospiteringselever. Det følger ingen økonomisk kompensasjon når barn/elever hospiterer uformelt i samiske barnehager/skoler.

Behov for veiledning

Det er mange ulike aktører som på forskjellige måter har et ansvar for samiske språk lokalt, regionalt og nasjonalt. Det finnes imidlertid ikke et overordnet organ som påser at språk- og opplæringsrettighetene samiske språkbrukere har krav på blir oppfylt.

Riksrevisjonens rapport fra 2019 viser blant annet at opplæringsfeltet har noen særlige utfordringer. Rapporten peker for eksempel på at elever som ber om opplæring får retten oppfylt, men at tilbudet ikke er godt nok kjent utenfor samiske kjerneområder. Rapporten viser at det er svakheter i tilbudet om opplæring i og på samisk. Blant annet er knappheten på samisklærere og tilgang på samiske læremidler en vedvarende utfordring som svekker opplæringstilbudet. I tillegg er det svakheter i organisering og gjennomføringen av fjernundervisning som medfører ulikheter i opplæringstilbudet.

For å sikre den samiske befolkningens språk- og opplæringsrettigheter, bør det opprettes et ombud som har til å oppgave å sikre samiske brukeres rettigheter på dette området. Sametinget vedtok i sin språkstrategi i 2018 ønske om et slikt ombud.

Ombudet bør ha en aktiv rolle i arbeidet for å gi informasjon og veiledning om rettigheter og plikter. Informasjonen bør rettes både mot den enkelte språkbruker og mot kommunale og offentlige organer, samt andre aktører. Veiledning og rådgiving omkring klager på brudd på samiske språk – og opplæringsrettigheter må også være en viktig del av ombudets ansvarsområde.

Tilbud i valgkretsene

I det følgende vil det gjøres vurderinger av tilbudene i Sametingets valgkretser. Som vist til ovenfor er det en utfordring at vi mangler kunnskap og en helhetlig oversikt over eksisterende tilbud. Dette gjenspeiles i vurderingen av tilbudene i den enkelte valgkrets. Vurderingen er basert på kunnskapen som har vært mulig å innhente på nåværende tidspunkt, basert på Sametingets høring, Sametingets tilskuddsordninger til språk- og kulturtiltak og informasjon om tilbud innen opplæring og oppvekst.

Utover det som beskrives finnes det i alle valgkretser flere prosjekter, arrangementer og møteplasser i regi av frivillige aktører, kommuner, fylkeskommuner og norske institusjoner. Eksempelvis ser vi i de fleste valgkretser en økning i markeringer av samenes nasjonaldag og såkalt samisk uke i forbindelse med den. Sametingets tilskuddsordninger er heller ikke de eneste tilskuddsordningene som gir støtte til samiske tiltak. Dermed gir ikke det følgende en dekkende nasjonal oversikt, men det kan likevel gi en pekepinn på hvor det finnes tilbud og ikke. Særlig fordi det gjerne oppstår synergieffekter og flere arrangementer der hvor Sametinget allerede gir tilskudd, og der det allerede finnes samiske organisasjoner, institusjoner og tiltak.

Nuortaguovllu válgabiire / Østre valgkrets

Valgkretsen omfatter kommunene Sør-Varanger, Nesseby, Vadsø, Vardø, Båtsfjord, Tana, Berlevåg, Lebesby og Gamvik. Valgkretsen har to språkutviklingskommuner, Nesseby og Tana, som har lovpålagte oppgaver for samisk språk etter sameloven. Sametinget har en samarbeidsavtale med Sør-Varanger kommune fra 2023.

Figur 1 - Mottaker av Sametingets direktetilskudd og årlige tilskudd i Østre valgkrets.

Sametingets høring

Høringssvar fra denne valgkretsen tematiserte både behovet for revitalisering av skoltesamisk språk og kultur, og behovet for å synliggjøre nordsamisk språk og kultur i Sør-Varanger. Også behov for dokumentasjon trekkes frem, det gjelder både nord- og skoltesamiske dialekter og stedsnavn, duodjitradisjoner og joiketradisjoner. Flere trekker frem viktigheten av grenseoverskridende samarbeid og tilrettelegging for at de samiske lokalsamfunnene kan leve på tvers av grensene.

Det å styrke lokale museumsinstitusjoner og lokale møteplasser fremstår som viktig i denne valgkretsen. Høringsinstansene nevner planer om en ny samlokalisering av tiltak i Nesseby, ved navn Šillju, behov for et samisk hus og språksenter i Sør-Varanger, at Deanu Musea/Tana museum har dårlige bevaringsforhold og en samling i dårlig tilstand, at Várjjat Sámi Musea/Varanger Samiske Museum har behov for oppgradering av utstilling og av magasinkapasitet, at Saviomusea/Saviomuseumet bør bygges til et nordsamisk kunst- og kultursenter og Ávv Saa'mi Mu'zei/Ávv Skoltesamisk Museum må styrkes som et skoltesamisk kultursenter i Norge med mulighet til å drive revitalisering, språkarbeid, kulturaktiviteter og kunnskapsformidling. Det vises også til at museene, i samarbeid med helseinstitusjoner, kan spille en rolle i å skape trygge arenaer for å samtale om reparasjon og forsoning, og at det er et stort behov for dette i valgkretsen.

Sametinget har fått høringssvar fra denne valgkretsen som påpeker at dersom det samiske språket skal bevares og videreutvikles må innsatsen prioriteres i områder hvor det samiske språket er sterkt, og politikk som fører til hjerneflukt fra forvaltningsområdet for samiske språk må unngås.

Språktiltak

I denne valgkretsen er det to språksentre med direktetilskudd fra Sametinget: Isak Saba guovddáš i Nesseby og Giellagáddi i Tana, med henholdsvis 5 og 3 årsverk. Tana språksenter holder språkkurser etter bestilling også utenfor Tana kommune. De har holdt kurs i Karasjok, Oslo, og på flere steder i kystområdene Finnmark.

Et grenseoverskridende EU-Interreg prosjekt med mål å revitalisere skoltesamisk språk og kultur vil pågå fra høsten 2024 til høsten 2027. Sør-Varanger kommune i Norge og Enare kommune i Finland står som eiere av prosjektet, mens Sametingets administrasjon bidrar med en representant i styringsgruppen.

Deanu ja Várjjat museasiida/Tana og Varanger museumssiida har i Sametingets budsjett for 2024 mottatt et økt tilskudd på kr 1 000 000. Disse midlene er øremerket arbeidet med skoltesamisk språk og kultur ved Ávv Skoltesamisk museum.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 10 tiltak i denne valgkretsen og 66 elever i videregående skole fikk språkstipend.

Kulturtiltak

I denne valgkretsen mottar følgende samiske kulturinstitusjoner direktetilskudd over sametingsbudsjettet: Deanu ja Várjjat museasiida/Tana og Varanger museumssiida (inkl. muséene Varanger Samiske Museum, Saviomuseet, Tana museum og Ávv Skoltesamisk museum). Sámi Mánáidteahter i Tana og bokbuss i Tana og Nesseby kommune. Sámi Válaštallan Lihttu gir landsomfattende tilbud.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 19 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

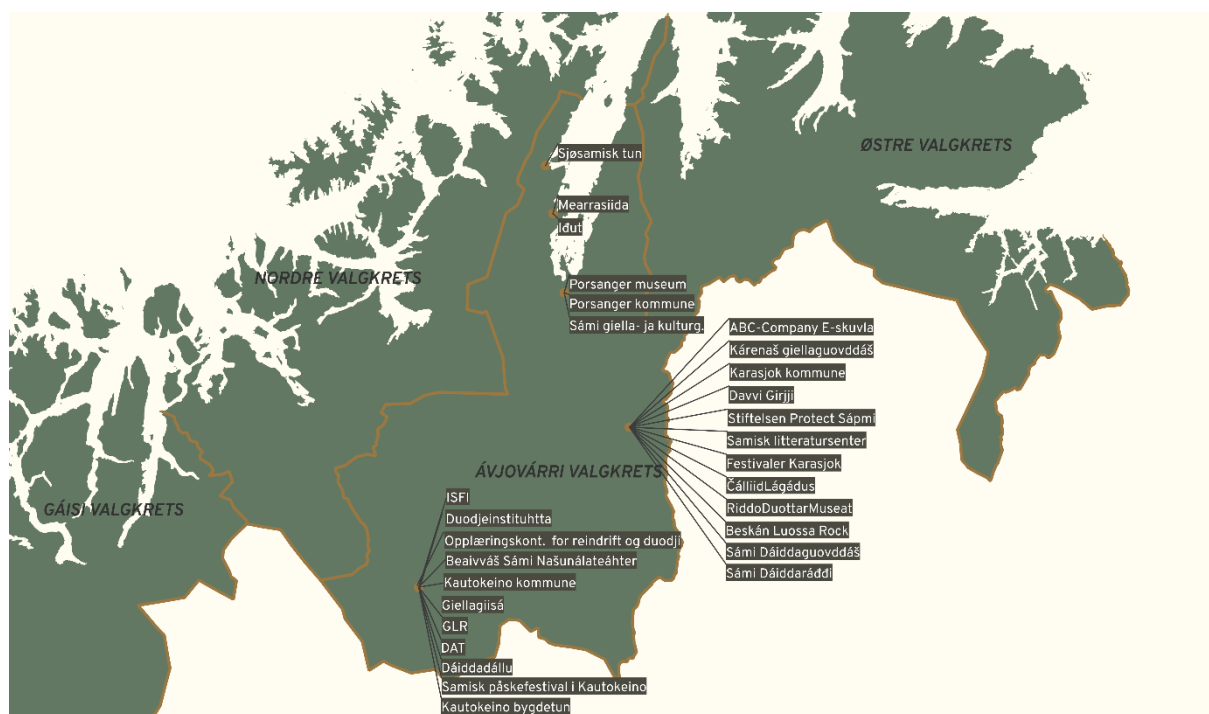
I denne valgkretsen er det to samiske barnehager/barnehager med samiske avdelinger: Unjárgga mánáidgárdi i Nesseby og Giellavealgu mánáidgárdi i Tana. I tillegg har Boftsa barnehage og Tanabru barnehage i Tana samisk språkopplæring (2023/2024).

I valgdistriktet er Nesseby og Tana kommune innlemmet i det samiske språkforvaltningsområdet. I kommuner innenfor det samiske språkforvaltningsområdet har alle elever rett til opplæring i og på samisk. Sameskolen i Tana er tilbydere av nordsamisk fjernundervisning til elever i grunnskolen.

Tana videregående skole er ressurskole for samisk naturbruk. Gjennom å inkludere tverrfaglige samiske perspektiv i alle fag er målet at elevene skal få innsikt i samisk historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter.

Ávjovári válgabiire / Ávjovári valgkrets

Valgkretsen omfatter kommunene Kárášjohka/Karasjok, Guovdageaidnu/Kautokeino og Porsanger/Porsangu. Valgkretsen har to språkutviklingskommuner, Guovdageaidnu/Kautokeino og Kárášjohka/Karasjok, og én språkvitaliseringskommune, Porsanger, som har lovpålagte oppgaver for samisk språk etter sameloven.

Figur 2 - Mottakere av Sametingets direktetilskudd og årlige tilskudd i Ávjovári valgkrets

Sametingets høring

Høringsuttalelsene fra denne valgkretsen viser behov for reparerende tiltak, til tross for at det samiske fortsatt står sterkt. Høringsinstansene viser til at fornorskningen satt sine spor og at det samiske språket trues også her. Det beskrives at norsk vinner frem på mange arenaer og at yngre generasjoner har svakere samiske språkferdigheter enn før. Derfor argumenteres det for en satsing på samisk språk i denne regionen: dersom samisk ikke lenger er majoritetsspråk i noen områder, vil språkene på sikt uten tvil gå tapt i hele Sápmi. Et konkret forslag går ut på at det opprettes en nasjonal bevaringsinstitusjon i Máze med mandat til å fremme forsoning, drive dokumentasjon og historiefremføring om utbygging av Kautokeino-Altavassdraget.

Høringsuttalelsene viser behov for å styrke samisk språk og kultur i Porsanger/Porsangu, blant annet gjennom økte ressurser og et bedre bygg til det samiske språk- og kultursenteret. Videre synes det å være et behov for målrettede tiltak for å løfte språket blant sjøsamene i denne valgkretsen, fordi det kan være en terskel å reise fra kysten til Indre-Finnmark for å lære samisk.

Språktiltak

I denne valgkretsen er det et språksenter i alle kommunene: Kárenáš i Karasjok kommune med 1,7 årsverk, Sámi giella- ja kulturguovddáš i Porsanger med 2 årsverk og Giellagiisá i Kautokeino med 2 årsverk.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 11 tiltak i denne valgkretsen, 183 elever i videregående skole og 1 student i høyere utdanning fikk språkstipend.

Kulturtiltak

I denne valgkretsen er det mange samiske kulturinstitusjoner som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet: Guovdageainnu Lagasradio (GLR), Sámi Dáiddárráđđi/Samisk kunstnerråd (SDR), Bokbuss Kautokeino kommune, Mearrasiida, Sjøsamisk tun, RidduDuottarMuseat (inkl. muséene /avdelingene: De Samiske Samlinger, Kautokeino bygdetun, Porsanger museum, , Samisk Kunstmagasin), Beaivváš Sámi Našunálateáhter, Samisk påskefestival i Kautokeino, Internasjonalt Samisk Filminstitutt (ISFI). Kárášjoga festiválat/Festivaler Karasjok, Beskán Luossa Rock, Sámi Dáiddaguovddáš og Samisk Litteratursenter, samt bokbussen i Kautokeino kommune. Noen av disse har et landsdekkende tilbud, det gjelder eksempelvis Internasjonalt Samisk Filminstitutt, Sámi Dáiddárráđđi og Beaivváš Sámi Našunálateáhter. Det samme har tiltak som for eksempel ulike samiske forlag, Protect Sápmi og Duodjiistitutet.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 42 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

Det er samiske barnehager og barnehager med samiske avdelinger i valgdistriktet i alle tre kommuner i distriktet: I Karasjok er det Láttosluohka mánáidgárđi, Guolban mánáidgárđi og Badjemánáid beaiveruoktu. I Kautokeino er det Gártnetluohkka mánáidgárđi, Máze mánáidgárđi, Beazedievá mánáidgárđi, Gili mánáidgárđi, Gáhkkorcorru mánáidgárđi, Nuortamielli mánáidgárđi og MOS mánáidgárđdit og i Porsanger: Ájanas mánáidgárđi, Billávuona mearrasámi mánáidgárđi og Saarela barnehage.

Alle kommunene i valgdistriktet er innlemmet i det samiske språkforvaltningsområdet. I kommuner innenfor det samiske språkforvaltningsområdet har alle elever rett til opplæring i og på samisk.

I valgkretsen er det følgende tilbydere av fjernundervisning til elever i grunnskolen: Masi skole, Samisk videregående skole i Karasjok, Senter for fjernundervisning i Lakselv i Porsanger, Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino. I tillegg tilbyr Samisk videregående skole i Karasjok og Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino nordsamisk fjernundervisning til elever i videregående skole.

Det finnes to statlige, landsdekkende samiske videregående skoler som elever fra hele Norge kan søke seg til: Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas / Samisk videregående Skole Karasjok, Karasjok kommune og Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla / Samisk videregående og reindriftsskole, Kautokeino Kommune. I tillegg er Leavdnja/Lakselv videregående skole en ressurskole for sjøsamisk kultur og tradisjon.

Davveguovllu válgabiire / Nordre valgkrets

Valgkretsen omfatter kommunene Nordkapp, Måsøy, Hammerfest, Alta, Hasvik, Loppa, Skjervøy, Kvænangen og Nordreisa. Valgkretsen har ingen språkforvaltningskommuner med lovpålagte oppgaver for samiske språk. Sametinget har en samarbeidsavtale med Alta kommune fra 2019.

Figur 3 - Mottakere av Sametingets direktetilskudd i Nordre valgkrets.

Sametingets høring

Høringsuttalelsene fra denne valgkretsen viser et behov for å bringe lokal historie frem i lyset, bearbeide sår og styrke samisk identitet. I en reparasjonsprosess synes det viktig å ta innover seg at det i denne valgkretsen bor mennesker av ulike bakgrunn og med ulike identiteter. Språksentrene i regionen blir pekt på som instanser som kan samle og dra i gang lokale reparasjonsprosesser, men at da må behøve økte ressurser. Flere høringsinstanser viser til at de tidligere overgangsdistriktene har vært hardt rammet av fornorskningen, og at det er behov for målrettede tiltak her. Det vises til et behov for å involvere innbyggerne i defineringen og organiseringen av tiltak.

Språktiltak

I dette valgdistriktet er det to språksentre med støtte fra Sametinget: Lávgu i Alta som har 2,8 årsverk og Návuona giellaguovvdáš i Kvænangen som har 1,4 årsverk. Disse to har i Sametingets reviderte budsjett for 2024 mottatt midler for å gjennomføre et prosjekt rettet mot sjøsamene. Sametingsrådet har som mål å finansiere dette prosjektet over en periode på 1,5 år. Hovedmålet med prosjektet er å etablere sjøsamiske møteplasser i Alta- og Kvænangen-området for å styrke sjøsamisk identitet, kultur og språk.

I 2023 tildelte Sametingsrådet Hammerfest kommune et starttilskudd på 400.000 kroner for etablering av et språksenter i Kokelv. Dette er det første året av en treårig støtteperiode fra Sametinget til samiske språksentre under etablering.

Kommunen har gjennomført et forprosjekt for å kartlegge behovet for senteret, og funnene understreker viktigheten av tiltak for å revitalisere samisk språk i kommunen.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 6 tiltak i denne valgkretsen og 74 elever i videregående skole fikk språkstipend.

Kulturtiltak

Det er to samiske kulturinstitusjoner i dette valgdistriktet som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet, og begge disse er i Alta: Samisk musikkfestuke/Sámi Music Week og Lávgu (Álttá sámi giella- ja kulturguovddás). Kokelv sjøsamiske museum er lokalisert i valgdistriktet og er et museum/avdeling tilknyttet museumssiidaen RiddoDuottarMuseat. RiddoDuottarMuseat mottar direktetilskudd fra Sametinget.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 15 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

I valgdistriktet finnes følgende samiske barnehager/barnehager med samiske avdelinger: Guovddáš mánáidgárdi og Álttá siida i Alta og Leirbukt barnehage i Nordreisa. I tillegg har Saga barnehage i Alta samisk språkopplæring (2023/2024).

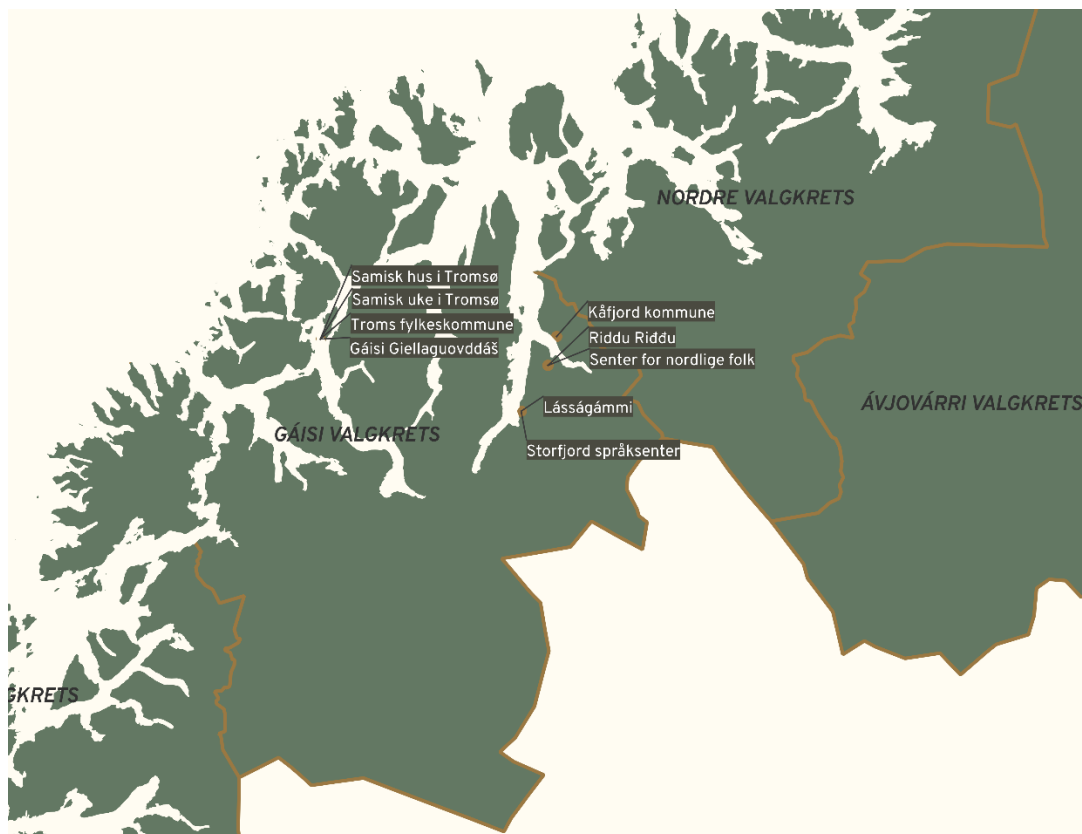
Alta kommune tilbyr undervisning i samisk 2 og 3 ved nesten alle grunnskoler i kommunen. Kommunen har i tillegg en egen samiskklasse på Komsa skole for elever med samisk som førstespråk, trinn 1.-7., som følger Kunnskapsløftet Samisk. Det tilbys undervisning på samisk ved Alta ungdomsskole 8.-10. trinn, hvor klassen delvis følger undervisning med norskspråklig klasse.

Alta videregående skole er en ressurskole for nordsamisk som andrespråk. Alta videregående skole har omtrent 25% av alle elever over hele landet som har opplæring i samisk som andrespråk. Skolen vil utvikle en «samisk pedagogisk siida» for å bidra til kompetanseheving, pedagogisk ideutveksling og samarbeid for samisklærere.

Nord-Troms videregående skole er ressurskole for samisk og kvensk/finsk som andrespråk og i fjernundervisning i videregående opplæring. Nord-Troms videregående skole er lokalisert i Nordreisa kommune, men betjener kommunene Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen. Det betyr at skolen betjener et område på tvers av to valgkretser. Nord-Troms videregående skole er også vertskap for fylkeskoordinator for samiskopplæringen i Troms fylkeskommune, og tilbyr nordsamisk fjernundervisning til elever i grunnskolen og i videregående skole.

Gáiseguovllu válgabiire / Gáisi valgkrets

Valgkretsen omfatter kommunene Kåfjord, Storfjord, Lyngen, Karlsøy, Tromsø, Balsfjord, Målselv, Bardu, Senja, Tranøy og Sørreisa. Valgkretsen har én språkvitaliseringskommune, Kåfjord, som har lovpålagte oppgaver for samisk språk etter sameloven. Sametinget har en samarbeidsavtale med Tromsø kommune fra 2013.

Figur 4 – Mottakere av Sametingets direktetilskudd i Gáisi valgkrets.

Sametingets høring

I denne valgkretsen synes høringsinstansene å være opptatt av at sjøsamisk kultur og historie må prioriteres i en reparasjonsprosess, og at dette kan bidra til å styrke mangfoldet i samisk kultur. Samtidig som høringsinstansene viser til at forforskningen har rammet regionen hardt, er de opptatt av at det i lang tid har blitt gjort reparasjonsarbeid her. Kompetansemiljøet i Manndalen trekkes frem som et godt eksempel som bør utnyttes fremover. Det foreslås også at det opprettes en urfolkshøyskole i Kåfjord, og det argumenteres for at dette er et tiltak som kan imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet i kystsamfunn.

Språktiltak

I denne valgkretsen er det tre språksentre som får tilskudd fra Sametinget: Giellasiida i Kåfjord, Storfjord språksenter i Storfjord og Gáisi giellaguovddáš i Tromsø. Mens Giellasiida har 3,5 årsverk, har de to andre 3 årsverk hver. I tillegg er det slik at i 2023 tildelte Sametingsrådet Målselv kommune et andre års tilskudd på 500 000 kroner for etablering av et språksenter. I 2024 planlegger de å arrangere språkkurs og -arenaer for alle, inkludert samisktalende og de som ønsker å lære nordsamisk, også utenfor Målselv i Midt-Troms.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 8 tiltak i denne valgkretsen og 113 elever i videregående skole og 3 studenter i høyere utdanning fikk språkstipend.

Kulturtiltak

I denne valgkretsen er det flere samiske kulturinstitusjoner som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet: Senter for Nordlige folk, Riddu Riddu Festivála i Kåfjord, Lásságámmi i Storfjord, Samisk uke og Samisk hus i Tromsø og Bokbuss i Kåfjord.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 20 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

Det er tre samiske barnehager og barnehager med samiske avdelinger i valgdistriktet: Goržži mánáidgárdi i Kåfjord og Guovssahas mánáidgárdi og Sjømannsbyen barnehage i Tromsø. De nevnte barnehagene i Tromsø er med i Sametingets gratis samiskspråklige barnehageordning I tillegg er det flere barnehager med samisk språkopplæring (2023/2024): Birtavarre barnehage og Olderdalen barnehage i Kåfjord, Lyngsdalen barnehage i Lyngen, Furuslottet barnehage og Storfjord Naturbarnehage i Storfjord, Husøy barnehage på Senja og Læringsverkstedet Bukkespranget naturbarnehage og Elvestrand barnehage i Tromsø.

I dette valgdistriktet er Kåfjord kommune innlemmet i det samiske språkforvaltningsområdet. I kommuner innenfor det samiske språkforvaltningsområdet har alle elever rett til opplæring i og på samisk.

Sameskolen i Troms er en regional skole for nordre Nordland og Troms. Skolen har omtrent 15-20 faste elever hvert år, og tilbyr både SFO og internat.

I Tromsø kommune har Prestvannet skole ansvar for organiseringen og opplæringen i og på samisk. Prestvannet skole har en egen klasse som følger Kunnskapsløftet Samisk, og som får all undervisning på samisk. I skoleåret 2023/2024 er det totalt 68 elever fra 1.-7. trinn. Det er også mulig å få samiskundervisning på elevens nærscole, og eleven kan velge samisk som første- eller andrespråk.

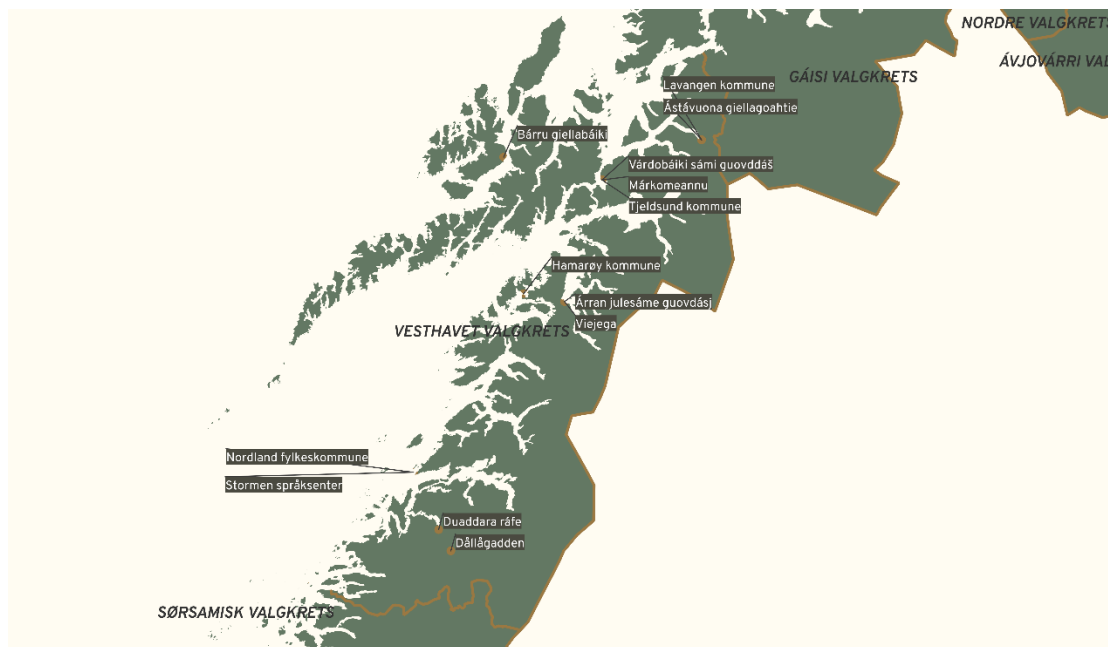
Nord-Troms videregående skole er ressurskole for samisk og kvensk/finsk som andrespråk og i fjernundervisning i videregående opplæring. Nord-Troms videregående skole er lokalisert i Nordreisa kommune, men betjener kommunene Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen. Det betyr at skolen betjener et område på tvers av to valgkretser. Nord-Troms videregående skole er også vertskap for fylkeskoordinator for samiskopplæringen i Troms fylkeskommune.

Kongsbakken videregående skole i Tromsø er en ressurskole for samisk som første- og andrespråk, og tilbyr undervisning på samisk for samisk 1 og samisk 2-elever i enkelte felles- og programfag. Kongsbakken videregående skole koordinerer også den stedlige opplæringen i samisk i de videregående skolene i Tromsø.

I valgkretsen tilbyr følgende skoler nordsamisk fjernundervisning til elever i grunnskolen: Mandalen skole i Nord-Troms, Nord-Troms videregående skole, Sameskolen i Troms. Nord-Troms videregående skole tilbyr nordsamisk fjernundervisning også til elever i videregående skole.

Viestarmera válggabijrra / Viesttarmeara válgabiire / Vesthavet valgkrets

Valgkretsen omfatter kommunene Dyrøy, Salangen, Lavangen, Gratangen, Ibestad, Harstad, Bjarkøy, Kvæfjord i Troms og Finnmark fylke og kommunene fra og med Saltdal, Beiarn og Meløy og nordover i Nordland fylke. Valgkretsen har tre språkvitaliseringskommuner, Lavangen, Tjeldsund og Hamarøy, som har lovpålagte oppgaver for samisk språk etter sameloven. Sametinget har en samarbeidsavtale med Bodø kommune fra 2015.

Figur 5 - Mottakere av Sametingets direktetilskudd i Vesthavet valgkrets

Sametingets høring

Gjennom høringen fikk Sametinget inn flere høringsuttalelser fra dette valgdistriktet. Høringsuttalelsene viser et behov for reparasjon og lokal forsoning både i Lavangen og i Tysfjord. Flere høringsinstanser skriver at markasamisk område ikke er dekket godt nok i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og at det er behov for tiltak her. Det vises til at grenseoverskridende samarbeid er viktig for å bevare og styrke tornesamisk språk og kultur. Blant tiltakene som foreslås er styrking av Várdobáiki, både deres museumsdrift, språksenter og helseavdeling med tiltak for alle generasjoner. Festivalen Márkomeannu trekkes frem som viktig for å styrke lokal samisk identitet, og det foreslås økte ressurser til festivalen.

Det synes også å være et ønske om styrket kompetanse innen duodji i markasamisk område, særlig blant de som ønsker å ta tilbake sin samiske identitet gjennom å lære seg duodji. Det foreslås økt økonomisk støtte til Stuornjårgga Sámiid Duodjie til duodji-kurs og -aktiviteter for å formidle tradisjonskunnskap og økonomisk støtte til unge duojáre.

Høringsuttalelsene fra denne valgkretsen viser også et behov for å synliggjøre samisk tilstedeværelse og historie i Vesterålen og Lofoten, og at det er økende interesse for samisk språk og samiskrelaterte tiltak her. Det foreslås tiltak for institusjonsbygging i dette området, enten gjennom å bygge videre på eksisterende Bårnu Giellabáiki eller gjennom nyetablering.

Også i det lulesamiske området etterlyses det økte ressurser for å møte økt interesse til samisk språk, duodji og kultur. Árran viser til at de ikke har kapasitet til å møte alle behovene uten økte ressurser, og foreslår at både lulesamisk og pitesamisk museumsvirksomhet styrkes. Videre viser høringsuttalelsene et ønske om tiltak for å styrke både pitesamisk og umesamisk språk og kultur.

Språktiltak

I denne valgkretsen finnes det fire språksentre som får støtte fra Sametinget: Ástávuona giellaguovddáš i Lavangen kommune, Várdobáiki i Tjeldsund kommune med virkeområde i Sør-Troms og Nordre Nordland, Árran som er lokalisert på Drag i Hamarøy kommune og Stormen samiske senter i Bodø. Alle språksentrene har 2-3,2 årsverk.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 12 tiltak i denne valgkretsen og 25 elever i videregående skole og 14 studenter i høyere utdanning fikk språkstipend. Av disse 14 fikk 13 støtte gjennom ordningen for språkene sørsamisk og lulesamisk, og 1 støtte gjennom ordningen for studenter fra markasamisk område.

Kulturtiltak

Det finnes også flere samiske kulturinstitusjoner som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet 2023/2024 er Márkomeannu (Tjeldsund/Evenes kommune), Várdobáiki samisk senter (Tjeldsund kommune), Bokbuss i Sør-Troms (tilknyttet Troms fylkeskommune, med fast tilbud til Gratangen, Harstad, Ibestad, Kvæfjord og Tjeldsund), Árran lulesamisk senter (Hamarøy kommune), Duoddara ráfe (Beiarn kommune), Dállágádden (Beiarn kommune) og Bodø som Europeisk kulturhovedstad 2024.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 26 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

De samiske barnehagene og barnehagene med samiske avdelinger i valgdistriktet er som følger: Lauvmakken barnehage i Lavangen, Márkománák mánáidgárdi i Tjeldsund, Viejega på Hamarøy og Jentoftsletta barnehage i Bodø. Disse barnehagene er med i Sametingets gratis samiskspråklige barnehageordning. I tillegg har følgende barnehager samisk språkopplæring per 2023/2024: Froskedammen barnehage, Hagebyen barnehage, Ervik barnehage og Utsikten barnehage i Harstad, og Grytting barnehage i Hadsel.

I dette valgdistriktet er Tjeldsund, Lavangen og Hamarøy kommune innlemmet i det samiske språkforvaltningsområdet. I kommuner innenfor det samiske språkforvaltningsområdet har alle elever rett til opplæring i og på samisk.

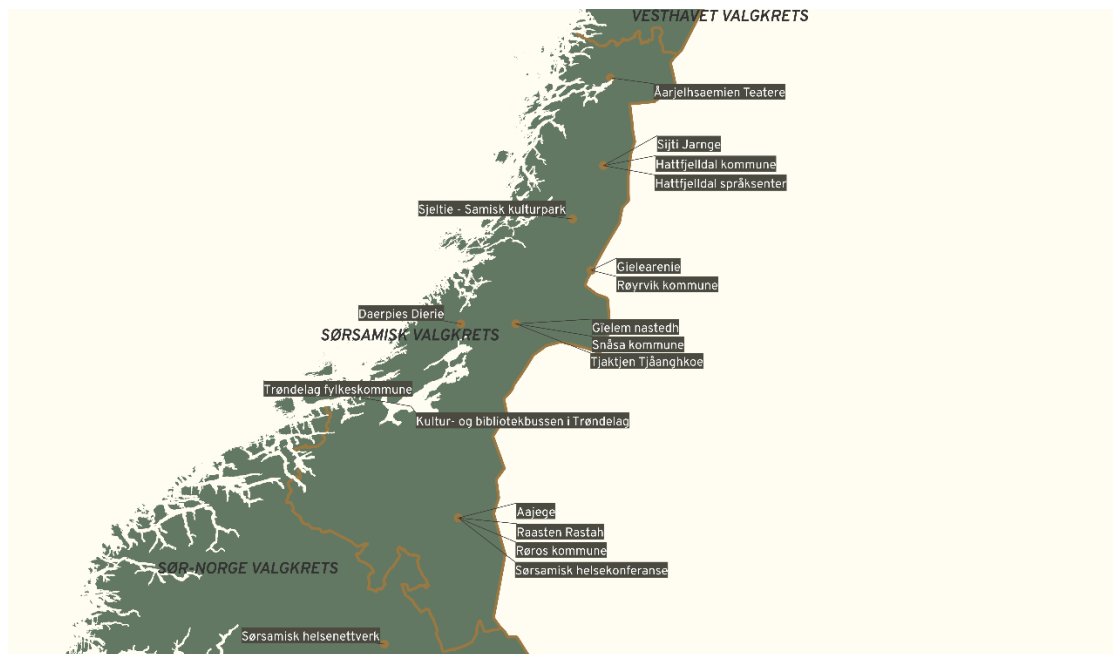
Knut Hamsun joarkkaskávlå/vgs på Hamarøy er ressurskole i Nordland fylke. Gjennom et treårig prosjekt (2022-2025) skal skolen jobbe for å styrke lulesamisk språk, kultur og identitet, bidra til kvalitets- og kompetanseutvikling.

Heggen videregående skole i Harstad er en ressurskole som i samarbeid med Várdobáiki - samisk senter og kommunene i Sør-Troms formidler kunnskap om markasamisk dialekt og kulturtradisjoner i regionen, samt bidrar til rekruttering av elever til samiskopplæring i Sør-Troms og styrke gjennomføringen av samiskopplæringen hele det 13-årige skoleløpet.

Lavangen språksenter tilbyr nordsamisk fjernundervisning både til elever i grunnskolen og i videregående skole. De følgende aktørene tilbyr lulesamisk fjernundervisning: Bodø kommune, grunnskolekontoret, Knut Hamsun videregående skole og Bodin videregående skole.

Årjel-Saepmie veeljemegievlie / Sørsamisk valgkrets

Valgkretsen omfatter kommunene fra og med Rana og Rødøy og sørover i Nordland fylke, kommunene i Trøndelag fylke, kommunene Surnadal, Rindal og Sunndal i Møre- og Romsdal fylke og kommunene Engerdal, Rendalen, Os, Tolga, Tynset og Folldal i Innlandet fylke. Valgkretsen har fire språkutviklingskommuner, Hattfjelldal, Røyrvik, Røros og Snåsa, med lovpålagte forpliktelser for samisk språk etter sameloven. Sametinget har en samarbeidsavtale med Trondheim kommune (2022).

Figur 6 - Mottakere av Sametingets direktetilskudd i sørsamisk valgkrets

Sametingets høring

Fra denne valgkretsen er det kommet høringsuttalelser som trekker fram manglende tillit til kommisjonen i det sørsamiske miljøet, og at dette kan ha ført til at det mangler historier fra det sørsamiske området. Høringsinstansene skriver om at sørsamisk språk og kultur har vært særlig utsatt for fornorskning og at det er store behov for synliggjøring og reparasjon i denne valgkretsen. Det foreslås at Sametinget bør ha regionale møter for å diskutere lokale punkter for oppfølging og at Sametinget bør arrangere en seminarrekke som et lavterskeltilbud for å videreformidle funnene og oppfølgingen av rapporten.

I likhet med høringsuttalelsene fra andre valgkretser vises det også her til et stort ressursbehov hos samiske museumsinstitusjoner. Det vises til at de sørsamiske kunst- og kulturinstitusjonene er små, og at det derfor er viktig å øke de økonomiske rammene for institusjonene i det sørsamiske området.

Språktiltak

I denne valgkretsen finnes det fire språksentre som får støtte fra Sametinget: Sijti Jarngé i Hattfjelldal, Gieleaernie i Røyrvik, Gielem nastedh i Snåsa og Aajege i Røros. Aajege språksenter i Røros har sitt virkeområde innenfor det Rørossamiske området. Dette omfatter følgende kommuner: Meråker, Stjørdal, Selbu, Tydal, Røros, Holtålen, Midtre Gauldal, Os i Østerdalen, Engerdal, Oppdal, og Rennebu. Mens språksentrene i Røyrvik og Snåsa har to årsverk hver, har sentret i Hattfjelldal 5 og det i Røros 7 årsverk.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 5 tiltak i denne valgkretsen og 26 elever i videregående skole og 14 studenter i høyere utdanning fikk språkstipend.

Kulturtiltak

I dette valgdistriktet er det flere samiske kulturinstitusjoner som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet: Åarjelhsaemien Teatere (Rana), Sjelte samisk kulturpark (Grane), Sijti Jarngé (Hattfjelldal), Saemien Sijte (Snåsa), Tjaktjen Tjåanghkoe (Snåsa), Aajege Saemien giele & maahtoejarngé (Røros), Raasten Rastah (Røros) og Kultur- og bibliotekbussen i Trøndelag som når ut til åtte kommuner: Engerdal, Frøya, Heim, Hitra, Midtre Gauldal, Rennebu. Røros og Åfjord.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 9 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

De samiske barnehagene og barnehagene med samiske avdelinger i valgdistriktet er Suaja maanagierte på Snåsa, Gaavalohke maanagierte i Røyrvik, Luvlege maanagierte og Brekken barnehage på Røros og Ferista friluftsbarnehage i Trondheim. Disse barnehagene er med i Sametingets gratis samiskspråklige barnehageordning. Følgende barnehager har samisk språkopplæring (2023/2024): Medbroen Gårdsbarnehage, Espira Stjørdal og Læringsverkstedet Tønsåsen naturbarnehage i Stjørdal, Romsliia barnehage og Lekeplassen familiebarnehage i Trondheim, Voll barnehage på Rennebu og Drevsjø barnehage i Engerdal.

Trondheim kommune tilbyr stedlig opplæring i nordsamisk, som koordineres gjennom Hansbakken skole. Sør- og lulesamisk tilbys gjennom fjernundervisning.

Grong videregående skole og Røros videregående skole har i fellesskap ansvar for koordinering av samiskopplæring i Trøndelag fylke. Grong har ansvaret for den nordlige delen av fylket, og Røros har ansvaret for den sørlige delen av fylket. Både Røros og Grong videregående skole tilbyr opplæring i sørsamisk, og tilbyr sørsamisk som fjernundervisning til andre videregående skoler i og utenfor fylket. Elevene med opplæring i sørsamisk ved Røros videregående skole får tilbud om to samiske språk- og kultursamlinger hvert skoleår. Elever som ønsker opplæring i lule- eller nordsamisk får tilbud gjennom fjernundervisning.

Følgende aktører tilbyr lulesamisk fjernundervisning: Sørsamisk kunnskapspark i Hattfjelldal. Følgende aktører tilbyr sørsamisk fjernundervisning: Sørsamisk kunnskapspark i Hattfjelldal (tidligere Sameskolen for Midt-Norge), Åarjel-Saemiej Skuvle på Snåsa, Brekken oppvekst- og lokalsenter, Grong Videregående skole og Aajege Røros videregående skole..

Lulli-Norgga válgabiire / Sør-Norge valgkrets

Valgkretsen omfatter de kommunene i Møre og Romsdal og Innlandet fylker som ikke tilhører Sørsamisk valgkrets, samt kommunene i fylkene Vestland, Rogaland, Agder, Vestfold og Telemark, Viken og Oslo. Valgkretsen har ingen kommuner med lovpålagte forpliktelser for samiske språk etter sameloven. Sametinget har en samarbeidsavtale med Oslo kommune (2016).

Figur 7 - Mottakere av Sametingets direktetilskudd i Sør-Norge valgkrets.

Sametingets høring

Høringsuttalelsene fra denne valgkretsen tematiserer behovene for samer i byer og samer som befinner seg langt unna samiske institusjoner og samiske miljø. Det foreslås at de ulike samiske samfunnene, inkludert bysamiske miljø, tar del i utvikling i reparerende tiltak, slik at tiltakene er relevante og treffsikre.

På Innlandet synes det å være et stort behov for samiske tilbud, støtte og hjelp i møte med offentlige myndigheter og formidling ut mot majoritetsbefolkning. I områder uten institusjoner gjøres arbeidet frivillig av en liten gruppe mennesker.

Språk- og kulturtiltak

I denne valgkretsen finnes det ett språksenter som får støtte fra Sametinget, og det er Samisk hus i Oslo. Det har 0,6 årsverk. Den eneste samiske kulturinstitusjonen i valgkretsen som mottar direktetilskudd over sametingsbudsjettet er også Samisk hus Oslo.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for språktiltak bevilget penger til 10 tiltak i denne valgkretsen og 42 elever i videregående skole og 4 studenter i høyere utdanning fikk språkstilpend.

I 2023 ble det gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger innen kultur bevilget penger til 31 tiltak i denne valgkretsen.

Oppvekst og opplæring

I valgkretsen er det en samisk barnehage med i Sametingets gratis samiskspråklige barnehageordning, og det er Cizáš sámi mánáidgárdi i Oslo. I tillegg finnes det tre barnehager med samisk språkopplæring (2023/2024): Birkebeineren friluftsbarnehage og Stiftelsen Steinrøysa barnehage i Lillehammer og Dr. Brandts barnehage i Oslo.

I Oslo er det Osloven Saemien Skuvle/Oslo Sáme Skávvllå/Oslo Sámi Skuvla/Oslo samiske skole (OSS) som legger til rette og følger opp samiskopplæring for elever ved ulike skoler. Oslo samiske skole tilbyr stedlig undervisning i nordsamisk, med fjernundervisning som et alternativ ved mangel på kapasitet. Lule- og sørsamisk tilbys ved fjernundervisning.

Konklusjon

Sametingets behov for styrket politisk og administrativ kapasitet ligger fast. Sametinget ønsker å ta en aktiv rolle og se på mulighetene for å styrke samiske språk og samisk kultur fremover. Antallet tilbud og institusjoner i dag er preget av enkeltmenneskers og miljøers vilje, initiativkraft og pågangsmot - og speiler den menneskelige kapasiteten som varierer mellom valgkretsene. For at Sametingets innsats skal treffe behovene best mulig, fordrer det god dialog med de samiske institusjonene, møteplassene og den samiske befolkningen, og at en ser på mulighet til et nærmere samarbeid med etablerte norske institusjoner.

Stadig flere ønsker å bli bedre kjent med egen samisk bakgrunn og ta tilbake samisk identitet, for eksempel gjennom å få seg en kofte, og gjerne selv sy kofte, som er en viktig identitetsmarkør for mange. Det er behov for mer kunnskap og veiledning i den sammenheng. Mange koftesyere og andre deler kunnskap og veileder der og i andre sammenhenger, som del av frivilligheten.

Kartlegging, dokumentasjon og formidling av samiske kulturminner og kulturlandskap er viktig for å synliggjøre samisk historie og tilstedeværelse, og som del av kunnskapsoppbygging og identitetsbygging. Sametinget og enkelte samiske museer og kulturinstitusjoner gjennomfører ulike prosjekter. Flere steder engasjerer lokalbefolkningen seg, og deltar på kurs i registrering av samiske kulturminner. For noen kan det være de første steg i å bli bedre kjent med egen slekts og lokalsamfunn sin samiske bakgrunn og historie.

Arbeidet som gjøres gjennom frivilligheten for å dokumentere, løfte frem og synliggjøre samisk nær- og eldre historie og tilstedeværelse er viktig, også sett i lys av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Lokalhistorie formidlet gjennom lokale historielag, publikasjoner, årbøker og digitalt, eldre fotografier og forskjellig arkivmateriale og samiske stedsnavn er sentrale eksempler.

Sannhets- og forsoningskommisjonen fremhevet at de samiske språksentrene har en nøkkelrolle fremover. Det samiske kulturlivet, med sine kunst og kulturuttrykk, vurderes også til å ha stor betydning i oppgjøret med fornorskningen. Det kan bidra til stolthet over egen kultur og til anerkjennelse og inkludering av samer i både et nasjonalt og internasjonalt felleskap. Fordi flere av de samiske språkene ikke lenger overføres innad i familier, må utdanningssektoren fra barnehage til høyere utdanning også ha en sentral rolle i revitaliseringen. Det samme er tilfellet for tradisjonell kunnskap og immateriell kulturarv i bredt. Utdanningssektoren, frivilligheten og kulturfeltet vil ha en viktig rolle i revitaliseringen.

I *Nuortaguovllu válgabiire / Østre valgdistrikt* skiller de to språkutviklingskommunene Tana og Nesseby seg ut som de to kommunene hvor det finnes samisk språktilbud, både i form av språksentre og innen oppvekst og opplæring. Til tross for at

språksenteret i Tana, Giellagáddi, holder språkkurs andre steder også, må en anta at samer som er bosatt i andre kommuner i valgdistriktet ikke har tilstrekkelig språktilbud. Det bør vurderes om språksentrene i østre valgkrets kan utvide sitt virkeområde for at flere skal få språktilbud. De fleste mottakerne av Sametingets direktetilskudd og årlige tilskudd i denne valgkretsen ligger også i Tana og Nesseby, noe som tyder på at det er her det finnes flest møteplasser og kulturtilbud. Valgkretsen omfatter det skoltesamiske språk- og kulturområdet, og som beskrevet er det behov for et styrket skoltesamisk tilbud. Tall fra 2023 viser at i denne valgkretsen var det flere tiltak innen både språk og kultur som fikk bevilgninger fra Sametingets søkerbaserte tilskudd.

Ávjovári válgabiire / Ávjovári valgdistrikt er det eneste valgdistriktet hvor det finnes språksentre og samisk barnehagetilbud i alle kommunene. Dette er valgdistriktet med flest kulturinstitusjoner som får direktetilskudd fra Sametinget, og en stor overvekt av disse ligger i Karasjok og Kautokeino. Dette var den valgkretsen som mottok flest tildelinger gjennom sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for kulturtiltak, og det var også en del tildelinger til språktiltak. Dette er også valgkretsen hvor flest elever i videregående opplæring fikk språkstipend i 2023. Dermed må en kunne konkludere med at deknningen både innen språk, opplæring og kultur i valgdistriktet er god. Likevel er det viktig å påpeke at også her er samisk språk og kultur truet, og det er for eksempel utfordringer med å rekruttere samiskspråklig kompetanse til skole og barnehage. Det ser også ut til å være markant færre tilbud på kysten enn i de indre delene av valgkretsen. I og med at de fleste tilbudene her er rettet mot morsmålstalere av samisk, kan det også bety at det er få tilbud for tilflyttere og andre som har samisk som andrespråk eller fremmedspråk.

I *Davveguovllu válgabiire / Nordre valgdistrikt* er det få tilbud både innen språk, opplæring og kultur, og ingen av kommunene er med i språkforvaltningsområdet. Det er kun i Alta og Nordreisa det finnes barnehagetilbud og bare i Alta det finnes kulturinstitusjoner med direkte støtte fra Sametinget. Det er bevilget midler for å etablere nytt språksenter og nye møteplasser med mål om å revitalisere sjøsamisk språk og kultur. Det ble videre bevilget midler både til tiltak innen kultur og innen språk gjennom Sametingets søkerbaserte ordninger i 2023. Relativt mange elever på videregående skole fikk språkstipend, og det ser ut til at i denne valgkretsen er det svært mange av elevene som får oppfylt sin rett til samiskundervisning. Det bør settes inn flere tiltak for å styrke det samiske tilbudet og felleskapet for samer i dette valgdistriktet.

I *Gáisaguovllu válgabiire / Gáisi valgdistrikt* utpeker Kåfjord, Storfjord og Tromsø seg som kommuner hvor det finnes samiske tilbud innen både språk, oppvekst og opplæring og kultur. Det finnes noen tilbud andre steder også, slik som barnehage i Lyngen og på Senja, og Målselv kommune har fått midler til etablering av språksenter. Nord-Troms videregående skole fremstår som en viktig ressurs i valgdistriktet, med nedslagsfelt i flere kommuner. I 2023 var dette valgkretsen hvor nest flest elever i videregående opplæring fikk språkstipend. I 2023 ble det gitt endel bevilgninger innen både språk og kultur fra Sametingets søkerbaserte ordninger til tiltak i denne valgkretsen. Oppsummert må en anta at det flere kommuner i dette valgdistriktet hvor det finnes få eller ingen samiske tilbud.

I *Viestarmera válggabjirra / Viestarmeara válgabiire / Vesthavet valgdistrikt* finnes det flere gode tilbud innen både språk, opplæring, kultur og møteplasser. I 2023 var dette den valgkretsen hvor flest tiltak innen språk og tredje flest tiltak innen kultur fikk bevilgninger gjennom Sametingets søkerbaserte ordninger. Stipendordningene for høyere utdanning i sørsamisk og lulesamisk, samt for studenter fra markasamisk område, treffer naturlig nok også denne valgkretsen. Institusjonene og tiltakene er ikke jevnt fordelt i hele det geografiske området. Mens deknningen kan sies å være relativt godt for samer bosatt i de markasamiske bygdene i Tjeldsund og lulesamiske områder i Hamarøy, er det få eller ingen tilbud for samer bosatt i andre kommuner. Harstad og Bodø utpeker seg som to byer i valgdistriktet hvor det finnes noen tilbud innen oppvekst og opplæring. I sum må en anta at ikke alle i dette valgdistriktet som ønsker et samisk tilbud, får det.

I *Áarjel-Saepmie veeljemegievlie / Sørsamisk valgkrets* finnes det flere gode tilbud innen både språk, opplæring, kultur og møteplasser. Flest tilbud synes å finnes i språkutviklingskommunene Hattfjelldal, Røyrvik, Snåsa og Røros. Trondheim, som er den største byen i valgdistriktet, synes å være den eneste byen som har samisk opplæringstilbud. For samer bosatt i Møre- og Romsdal er det få tilbud, utover det som tilbys via nett og i tilgrensende kommuner i Trøndelag. De sørsamiske miljøene er små og sårbare. Dette kan også være årsaken til at det heller ikke var så mange tiltak innen hverken kultur eller språk som fikk bevilgninger gjennom Sametingets søkerbaserte ordninger i 2023. Naturlig nok treffer Sametingets stipendordning for høyere utdanning innen lulesamisk og sørsamisk dette valgdistriktet. En må anta at ikke alle i dette valgdistriktet som ønsker tilbud innen samisk språk, opplæring og kultur får det.

Lulli-Norgga válgabiire / Sør-Norge valgdistrikt er den som er størst i geografisk utstrekning, og kanskje med dårligst tilbud. Det er kun samisk barnehagetilbud i Oslo og i Lillehammer, samt opplæringstilbud på Oslo samiske skole, og bare ett språk-

og kultursenter i valgdistriktet som får direktetilskudd fra Sametinget. Likevel var det i 2023 relativt mange bevilgninger til språktiltak og nest flest tildelinger til kulturtiltak i dette valgdistriktet gjennom sametingets søkerbaserte ordninger. I og med at valgdistriktet er utenfor det tradisjonelle samiske bosetningsområdet kan det sies å være naturlig at det finnes færre samiske institusjoner og tilbud her. Konklusjonen er at i dette valgdistriktet er svært mange avhengige av digitale tilbud eller å reise til andre steder i forbindelse med eksempelvis utdanning, jobb eller for å oppsøke samiske møteplasser.

Behov for språk- og kulturrevitalisering

I sum kan vi si at det allerede finnes flere tiltak for å reparere skadene etter fornorskningen, men at vi trenger mer kunnskap om hvor godt disse tiltakene treffer og om fremgangen i reparasjonsprosessen. En mulig måte å gjøre dette på er gjennom spørreundersøkelser. Både i Canada og i Australia gjennomføres det «Reconciliation Barometer» for å måle fremgangen i forsoningsprosessene mellom urfolk og majoritetsbefolkning. Disse barometrene er basert på spørreundersøkelser som undersøker befolkningens oppfatning av fremgang innenfor ulike områder som er identifisert som viktige for forsoning, eksempelvis forståelse av fortiden og opplevelse av likeverd.² En slik spørreundersøkelse kunne også være nyttig i en samisk kontekst. Det er mulig å se for seg at dette kunne være en felles oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonene i Norge, Sverige og Finland. Spørreundersøkelsene kunne utformes med mål om å gi bedre innsikt i for eksempel befolkningens oppfatning av mulighetene for forsoning, fremgang i reparasjonsprosesser innen eksempelvis språk og kultur og geografiske variasjoner.

Sametinget vet at skolelever faller fra samiskopplæringen i løpet av skoleløpet. Det er et frafall fra opplæringen fra 4. trinn, som fortsetter ut hele grunnopplæringen. Det er også flere som faller fra i overgangen til videregående opplæring. Videre er Sametinget opptatt av at skoleeiere har manglende kunnskap om samiske elevers rett til samiskundervisning. Det er behov for mer informasjon om rettighetene til opplæring til skoleeiere og elever, og behov for sterkere koordinering av undervisningstilbudet og tilbydere av fjernundervisning. En rett til språksamlinger/hospiteringer bør lovfestes for elever som har opplæring i samisk utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.

Det er uttalte og antatte behov for et større mangfold blant samiske kulturinstitusjoner, møteplasser og lag og foreninger, både geografisk og faglig/sjangermessig. Hvilket tilbud du har tilgang til er svært avhengig av hvor du er bosatt. Det må i den sammenheng gjennomføres en kartlegging av hvilke geografiske og faglige områder hvor det er behov for styrket tilbud. Det bør også identifiseres mulige interessenter som kan bidra i arbeidet med etablering og drift av nye institusjoner og møteplasser som må vektles opp mot tilgang på menneskelige og økonomiske ressurser.

Det er fremdeles områder som ikke har tilbud for samer eller samiskspråklige tjenester via et språksenter. Det er behov for at språksentrene dekker større områder. Det er potensiale for å videreutvikle virksomhetene i samarbeid med øvrige aktører og med digitale løsninger.

Utvikling av Sametingets samarbeidsavtaler er en viktig prioritet fremover, og sees i sammenheng med ansvarsfordeling og økt samarbeid mellom Sametinget, byene og fylkeskommunene, slik at det kan være tilbud for samene der de bor. Videre er det også viktig å få en oversikt over tilbudene, og en måte å gjøre dette på er å utarbeide et elektronisk kart med oversikt over samiske institusjoner og samiske møteplasser.

Samiske kulturinstitusjoner opplever økning i henvendelser om veiledning, språk-bistand og samarbeidsprosjekter, men har ofte ikke ressurser og kapasitet til det i tillegg til sin ordinære virksomhet. Samiske kulturinstitusjoner bør styrkes økonomisk og kapasitetsmessig for å kunne møte de økte forventningene og kunne følge opp egne ønsker om å bidra mer.

Det er i dag få søkerbaserte tilskuddsordninger for driftsmidler for samiske kulturorganisasjoner, lag og foreninger, som utgjør en stor del av den samiske frivilligheten. Det arbeides mye dugnadsbasert. Aktiviteter finansieres gjennom å søke prosjektmidler fra ulike finansieringskilder. Søknadsprosesser og påfølgende rapporteringer kan være arbeidskrevende for mange, og kan derfor være begrensende for omfanget av aktiviteter og tilbud. Sametinget bør vurdere muligheter for å etablere søkerbasert ordning for driftstilskudd for samiske kulturorganisasjoner. Sametinget vil også vurdere igangsetting av kompetansehevede tiltak for samiske frivillige lag og foreninger.

² [What is reconciliation? - Reconciliation Australia](#)

Det er også et behov for jevnlig å gjennomgå og evaluere målene og retningslinjene for søkerbaserte språktilskudd og språkstipend, etter hvert som behovene i samfunnet endres. I den forbindelse er det viktig å først klargjøre de overordnede målene, og deretter vurdere målene, retningslinjene og prioriteringene for hvert enkelt søkerbasert språktilskudd og stipend.

Tilgang på samiske møteplasser i form av lokaler og fasiliteter for å gjennomføre for eksempel møter, seminarer, workshops, møteplasser, kurs og lignende kan variere og være mangelfull flere steder i Sápmi. Der fysiske samiske institusjoner finnes lokalisert, som eksempelvis samiske språk- eller kulturinstitusjoner, er trolig situasjonen noe bedre. De kan stille lokaler og eventuelt personale tilgjengelig og bidra til å fasilitere for eksterne samiske aktører, i tillegg til at de selv innen egen virksomhet, og ved bruk av egne ansattes kompetanse, ofte har ulike arrangement.

I geografiske områder med få eller ingen samiske kultur- eller språkinstitusjoner eller andre møteplasser, og i tillegg med kanskje færre personer med kapasitet til å arbeide med samisk frivillighet, kan det vurderes å utforske mulighetene for at eksisterende kommunale institusjoner som folkebibliotek, kulturskoler og frivillighetssentraler kan ta en større rolle og ansvar for å stille lokaler, utstyr og personale til disposisjon, og til å være med og fasilitere for den samiske frivilligheten og lokalbefolkningen. Prosjektet Loga munnje/Les for meg har for eksempel pr. i dag samarbeid med rundt 36 kommuner gjennom blant annet helsestasjoner. Videre vil noen av institusjonene og møteplassene også selv kunne få en rolle når det gjelder informasjons- og kunnskapsformidling, og i synliggjøring av samisk lokal historie, tilhørighet, språk og kultur, som del av deres samfunnsoppdrag. Her kan Sannhets- og forsoningskommisjonens forslag om et nasjonalt kompetansesenter om fornuksningspolitikk og urett spille en koordinerende rolle i nært samarbeid med samiske institusjoner.

I kjølvannet av oppfølgingen av Sannhets- og forsonings-kommisjonens rapport, er det å forvente at antall tilskuddssøknader vil øke i årene fremover. Det er positivt at det er økende antall initiativ og ønsker om ulike tiltak og arrangement. Det synliggjør en etterspørsel, behov, og en vilje til å bidra til å bevare, synliggjøre og utvikle samisk kunst og kultur, til identitets- og kunnskapsbygging og til reparerende tiltak etter fornuksnings-prosessen. Samtidig medfører dette noen problemstillinger som for eksempel; hvordan treffer tiltakene, hvem skal finansiere de, hva er Sametingets økonomiske rammer og mål for de søkerbaserte ordningene, og hvem skal kunne søke? I tillegg vil det være områder uten lokale initiativ der Sametinget bør se på hvilke muligheter som finnes for å etablere tilbud der det finnes behov.

Sametingsrådets forslag til innstilling

Innholdet i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport grenser opp mot spørsmål som Sametinget tidligere har behandlet. Sametingets rolle gir uttrykk for en bred virksomhet innenfor mange samfunnsområder som er å forstå som reparerende virksomhet for samisk kultur i vid forstand, også når det kommer til å understøtte samiske institusjoner, samiske møteplasser, få anerkjennelse for samiske rettigheter og forvalte Sametingets tiltak og ordninger som er ment å styrke samiske språk og samisk kultur.

Sametinget fremhever at det i kjølvannet av fornuksningspolitikken, fornuksning og urett er mange som har behov for veiledning og innføring i samisk kultur, og som ønsker å lære samiske språk når de er i ferd med å ta tilbake sin samiske identitet. Fornuksningen har også skapt sår internt i det samiske samfunnet, som må leges. Sametinget anerkjenner at det er mange regionale, nasjonale og internasjonale prosesser med sikte på å styrke og utvikle samisk språk og kultur som allerede er igangsatt og gjennomført, og erkjenner at en del lokalsamfunn og valgdistrikt behøver flere tilbud. På tross av den omfattende innsatsen som er lagt ned for å styrke samisk kultur, gjenstår det mye arbeid. Både samiske språk og den samiske kulturen står svakt i mange regioner.

Sametinget mener det er nødvendig at en oversikt over de tilbud som finnes i dag gjennom samiske språk- og kulturinstitusjoner og møteplasser synliggjøres på en hensiktsmessig måte med mål om å gjøre det enklere for den samiske befolkningen å få oversikt og finne frem til tilbud. Sametinget ønsker videre å se på hvilken måte de ulike samiske valgdistriktene behøver styrket eller endret innsats fremover med hensyn til å revitalisere, bevare eller styrke samiske språk og samisk kultur. Et mål er at samer bosatt i de tradisjonelle samiske bosetningsområder skal ha tilgang til samiske barnehager og regelmessige møteplasser med samisk språk- og kulturtilbud.

Samiske institusjoner og virksomheter

Samiske institusjoner og virksomheter er med på å reparere skadene etter fornuksningen. Sametinget vil bidra til etablering av institusjoner innenfor genre eller fag der dette mangler i dag, slik som eksempelvis joik, fartøyvern og tradisjonell kunnskap

innen reindrift. Sametinget vil arbeide for å bidra til etablering av institusjoner, møteplasser og lag og foreninger i geografiske områder der det er behov, eventuelt som digitale tilbud.

Sametinget viser til at språksentrene i høringsnotat for språksenterstrategien som ble vedtatt av Sametingets plenum i juni 2024 under sak 021/24, har angitt sitt virkeområde, eierskap og antall årsverk. Sametinget ser behov for å ha en liknende virksomhetsgjennomgang i dialog med de øvrige samiske virksomhetene der eksisterende tilbud blir evaluert.

Sametinget er bevisst på at en institusjonssatsning og -utbygging vil måtte sees i lys av begrensninger og mangel på ressurser, både menneskelige og ressursmessige, som finnes i det samiske samfunnet. Dette kan blant annet bety at det er behov for å samarbeide med norske aktører, for eksempel biblioteker og kommuner, særlig i områder med få eller ingen samiske tilbud.

Økt kunnskap

Sametinget legger merke til at i Canada og Australia gjennomføres det «reconciliation barometers» for å måle fremgangen på forsoningsprosesser. Sametinget mener at det også i Sápmi bør blir gjennomført jevnlig undersøkelser for å måle fremgangen i reparasjonsprosessen etter assimileringen.

Sametinget legger merke til behovet for videre dokumentasjon og forskning på lokal historie for å bygge opp lokal kompetanse og kunnskap om lokal fornorskningshistorie og lokale konsekvenser.

Sametinget mener det er behov for å undersøke om Sametingets tilskudd til språktilskudd og språkstipend bidrar til flere språkbrukere. Det er også behov for å se nærmere på Sametingets tilskuddsordninger innen kulturfeltet for å innhente oppdatert kunnskap om innretning og måloppnåelse for disse.

Sametinget understreker at det er behov for mer kunnskap om samers behov og bosettingsmønstre, inkludert push- og pull-faktorer til og fra samiske lokalsamfunn. Slik kunnskap kan bidra til at Sametinget treffer med sin samfunnsplanlegging blant annet med hensyn til hvilke tilbud samer har behov for i valgdistriktene.

For å sikre samiske at individuelle rettigheter til samiske språktjenester og samiskopplæring blir oppfylt på en god måte bør det opprettes et samisk språk- og opplæringsombud. Sametinget påpeker at det er behov for veiledning og en felles koordinering av hvordan skoletilbudet i og på samisk i kommunene og fylkeskommunene fungerer. En slik ombudsrolle kan også bidra til å sikre at de som har blitt utsatt for fornorskningspolitikken er trygge på at deres rettigheter blir ivaretatt, noe som vil være viktig i en reparasjonsprosess.

Videre prosess

Sametinget ser behov for videre prosesser i alle valgdistrikt.

1. Sametinget vil gjennomføre en regional høringsprosess med mål om få frem behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak i hvert valgdistrikt. I den forbindelse vil Sametinget gjennomføre folkemøter.
2. Sametinget vil gjennomføre et seminar for kommuner, fylkeskommuner, samiske lag og foreninger i 2025 med målsetning om videre nettverksbygging.
3. Sametinget tar sikte på, i dialog med de samiske institusjonene, å vurdere institusjonenes virksomheter mht. blant annet virkeområde og ressursituasjonen.
4. Sametinget oppfordrer nasjonale, regionale og lokale myndigheter til å ta sin del av ansvaret for reparasjonsarbeidet etter fornorskningen, og søke samarbeid innenfor det samiske samfunnet.
5. Sametinget oppfordrer flere kommuner til å vurdere å bli en del av det samiske språkforvaltningsområdet.
6. Sametinget legger vekt på at det er behov for lokal forsoning mange steder. Sametinget tar sikte på å etablere en søkerbasert tilskuddsordning for lokale forsoningsprosesser og møteplasser.

7. Sametinget forutsetter at norske myndigheter setter av tilstrekkelige midler til reparasjonsarbeidet etter fornorskingen. Sametinget viser til sak 041/24 om innspill til statsbudsjett som viser behov knyttet opp mot oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

8. Sametinget ber Stortinget om at det blir gjennomført jevnlige undersøkelser for å måle fremgangen i reparasjonsprosessen etter fornorskingen i Norge, og at mulighetene for å gjennomføre felles undersøkelser i Norge, Sverige og Finland undersøkes.